

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR
E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

NOG OVER DE TERUGWERKENDE KRACHT VAN OVERGANGSBEPALINGEN VAN DE WET VAN 14 JULI 1976

1. In deze bijdrage wil ik het niet hebben over de kritiek die wordt uitgeoefend op het ietwat on-samenhangend karakter van de overgangsbepalingen, zijnde art. III van de Wet van 14 juli 1976, betreffende het toepassen van het nieuwe huwelijksvermogensrecht op huwelijken gesloten vóór het van kracht worden van de wet (cf. A. Heyvaert, "Het overgangsrecht, de rommelzolder van de Wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten op de huwelijksvermogensstelsels", *R.W.*, 1976-77, 961 e.v.).

Een ruim deel van deze kritiek is gegrond. Het is b.v. inderdaad jammer dat het begrip "gemeenschap" in 4° van art. 1 der overgangsbepalingen niet duidelijker is omschreven; het is nogal eigenaardig dat een stelsel dat zo goed op het nieuwe wettelijke stelsel lijkt als het vroegere stelsel van scheiding van goederen met gemeenschap van aanwinsten niet op dezelfde voet wordt gesteld als de wettelijke gemeenschap wat betreft het toepasselijk worden van de nieuwe regeling bij gebreke van afwijkende verklaring; het is jammer dat de goede regelen i.v.m. de ontbinding en vereffening van het stelsel (cf. o.m. de vergoedingsregeling) niet van toepassing zullen zijn op diegenen die, gehuwd onder het stelsel van gemeenschap van aanwinsten e.d., passief blijven. Het is ook vrij duidelijk dat de bepalingen van 4° tot 6° wel passen in het kader van de door de sub-commissie voorgestelde overgangsregeling (zie daaromtrent verslag-Hambye, blz. 93-94), maar veel minder in die welke uiteindelijk werd aangenomen.

Wel moet gewaarschuwd worden voor het amplifiëren van de problemen die uit deze, maar ook uit elke andere overgangsregeling voortspruiten: het is gevaarlijk toe te geven aan de neiging die sommige juristen nu eenmaal hebben, nl. de teksten liefst zó te interpreteren dat zij tot moeilijkheden

aanleiding geven¹. Dat versterkt ongetwijfeld hun overtuiging dat zij het niet alleen veel beter weten, doch ook veel beter zouden doen dan de wetgever. Doch het is ten eerste de vraag of de rechtzoekende daarmee gediend is. Ook van een onvolmaakte tekst dient een dusdanige interpretatie te worden gegeven dat die, mits zij niet tegen de duidelijke betekenis van de tekst ingaat, zo weinig mogelijk moeilijkheden biedt bij de toepassing.

2. Ik wil echter vooral enige aandacht besteden aan het probleem van de zogenaamde terugwerkende kracht. Deze kwestie heeft reeds heel wat inkt doen vloeien, zij is van groot belang voor de notariële praktijk, met name voor de vereffeningen die zullen plaatsvinden hetzij bij latere wijziging van het stelsel, hetzij bij ontbinding ervan, tussen echtgenoten (en/of erfgenamen) die door passief te blijven of door een positieve verklaring van onderwerping aan het nieuwe stelsel te doen, krachtens de overgangsbepalingen van 1° en 2° van art. 1 in het nieuwe stelsel zijn terechtgekomen.

De meningen zijn verdeeld: Casman en Van Look (*Huwelijksvermogensstelsels*, VII, *Overgangsbepalingen*, blz. 6-7), houden het bij de zuivere en volledige toepassing van het nieuwe stelsel (ook wat de samenstelling van de vermogens betreft, vanaf

¹ Een nogal treffend voorbeeld daarvan vindt men in het referaat van J. Rens voor de notariële dagen van Antwerpen van 23-24 september 1976 (*Het Nieuwe Huwelijksvermogensrecht*, blz. 87 e.v.), waar de auteur op blz. 91 stelt dat, wanneer de echtgenoten vóór de inwerkingtreding van de wet waren getrouwd zonder contract, in de verklaring tot handhaving alle regels van het vroegere stelsel van wettelijke gemeenschap zouden dienen te worden opgenomen, opdat zij gevolgen zou hebben. De auteur verloor daarbij onder meer art. 47 van de opheffings- en wijzigingsbepalingen uit het oog.

het begin van het huwelijk), Heyvaert in het reeds aangehaalde artikel bestrijdt deze stelling. De discussies, zoals ik op verschillende colloquia heb kunnen ervaren, zijn ten deze niet vrij van een overigens niet onprettige gepassioneerdeheid. Echo's zijn zelfs reeds doorgedrongen tot in de senaatscommissie voor Justitie.

Ikzelf heb zowel in mijn verslag (daar overigens de zienswijze weergevend van de commissie voor Justitie van de Kamer) als (in het bijzonder) tijdens het tweedaags colloquium voor rechtspractici te Gent op 22-23 oktober 1976 de stelling verdedigd van de volledige toepasselijkheid van de wet, voor zover dat mogelijk is, met name ook wat de samenstelling van de vermogens betreft, ook op echtgenoten die vóór het van kracht worden ervan getrouwd waren.

3. Een groot deel van de discussie wordt opgehangen aan art. 2 B.W., dat inderdaad het algemeen rechtsbeginsel van de niet-retroactiviteit van de wet inhoudt. De wetgever kan daar echter van afwijken. En in zaken die de openbare orde betreffen, of daarmee kunnen worden gelijkgesteld (cf. het primair stelsel: de wijzigingen aan het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek) zijn nieuwe wetten steeds van toepassing, in hun geheel, ook op van vroeger bestaande toestanden en verhoudingen.

Overigens wordt niet ten onrechte gesteld dat het probleem van de zgn. retroactiviteit van een wet in de meeste gevallen er een ander is: het gaat in de eerste plaats om de onmiddellijke toepasselijkheid van de wet. Elke wet, ook als ze niet van openbare orde is, is van toepassing op de toekomstige gevolgen van toestanden en verhoudingen die ontstaan zijn onder de vroegere wet; de niet-retroactiviteit bestaat in principe slechts hierin dat de nieuwe wet niet van toepassing is op situaties die definitief afgehandeld zijn onder het regime van de oude wet. Een en ander behoudens de contracten: daarvoor blijft de oude wet geldig, tenzij de nieuwe wet het uitdrukkelijk anders zou bepalen, of van openbare orde of dwingend recht zou zijn (zie betreffende dat alles onder meer De Page, I, nrs. 226 e.v., in het bijzonder nrs. 231-232; Asser-Scholten, *Nederlands Burgerlijk Recht*, algemeen deel, blz. 185 e.v.).

4. Hoewel de wet daar niets van zegt, wordt niet betwist noch zelfs betwijfeld dat zowel de bepalingen van art. I (*primair stelsel*), als sommige fundamentele bepalingen van art. II (aldus: de veranderbaarheid van het huwelijksvermogensstelsel) zonder meer op alle huwelijken toepasselijk zijn, wat ook het stelsel moge wezen dat de echtgenoten hadden aanvaard. Dit is slechts een toepassing van de algemene beginselen waarnaar ik hierboven heb verwezen.

Wat het eigenlijke huwelijksvermogensrecht betreft, zou de nieuwe wet normaal slechts van toepassing geweest zijn op de huwelijken die worden gesloten na het van kracht worden ervan — behalve voor de bepalingen die als van openbare orde of daarmee gelijkgesteld worden geacht, zoals de regelen betreffende het bestuur van de vermogens.

Merkwaardig genoeg houden de overgangsbepalingen een dubbele afwijking in op deze algemene beginselen:

— Vooreerst in die zin dat art. 1, 1° tot 3°, van de overgangsbepalingen minstens in zekere mate een "retroactieve" werking van het nieuwe huwelijksvermogensrecht creëert, door het toepasselijk te maken op andere huwelijken dan die welke na het tot stand komen van de wet werden gesloten. Zulks met name ook wat de regelen betreft die niet van openbare orde of imperatief zijn.

— Doch aan de andere kant wordt aan de echtgenoten ook de mogelijkheid gegeven om zich te onttrekken aan bepalingen die nochtans dwingend recht zijn, zoals de regelen betreffende het bestuur, en ook op dat punt hun vroegere regime te behouden.

We hebben het hier slechts over de eerste afwijking: de wetgever heeft betreffende bepalingen die geen dwingend recht zijn, uitdrukkelijk willen afwijken van het beginsel van de niet-terugwerkende kracht, en de onmiddellijke toepasselijkheid van de nieuwe wet voorgeschreven.

De vraag is, hoever hij daarbij heeft willen gaan, en uiteindelijk draait het hoofdzakelijk rond de vraag of ook de bepalingen betreffende de samenstelling van de vermogens volledig zullen gelden, vanaf de datum van het huwelijk, steeds voor diegenen die hetzij door passief te blijven, hetzij door zich vervroegd te onderwerpen, van het vroegere wettelijke stelsel naar het nieuwe overgaan.

In het bijzonder rijst deze vraag dan levensgroot voor de tegenwoordige goederen, alsmede voor de toekomstige goederen die aan één van de echtgenoten onder kosteloze titel toevielen vóór het van kracht worden van het nieuwe stelsel.

5. Er zal natuurlijk geen moeilijkheid zijn, wanneer de echtgenoten of de vrouw overeenkomstig art. 1, 4° en 5°, van de overgangsbepalingen tot vereffening van hun vroegere stelsel zijn overgegaan. Dan wordt er inderdaad vereffend en verdeeld en wel volgens de vroegere wetgeving, en start men met een "leeg" gemeenschappelijk vermogen (zie daaromtrent: verslag-Baert, blz. 21; uiteenzetting Hambye in de Senaat, 27 april 1976, blz. 1914).

Wat echter te doen met de gevallen, ongetwijfeld het grootste deel, waarin niet tot vereffening zal worden overgegaan. De heer Heyvaert geeft in zijn hierboven aangehaalde bijdrage mijn stelling juist

weer : dat een zuivere "retroactieve" werking aan de nieuwe wet wordt gegeven, d.i. een volledige toepasselijkheid op alle echtgenoten, wanneer ook gehuwd, indien niet tot de vereffening van de bestaande gemeenschap wordt overgegaan overeenkomstig art. 1, 4°, of art. 1, 5°, van de overgangsbepalingen.

Hij geeft echter niet juist de argumenten weer die daarvoor door mij bij verschillende gelegenheden werden aangehaald (cf. A. Heyvaert, o.c., nr. 12, R.W., 1976-77, 975-976).

6. Zo kan men inderdaad voor de door mij verdedigde stelling een tekstargument *a contrario* halen uit de bepaling van art. 1, 4° (nu bepaald wordt dat ingeval de vereffening wordt gevraagd, deze geschiedt volgens de regels van het Burgerlijk Wetboek, dient *a contrario* daaruit te worden afgeleid dat wanneer dat niet het geval is, men — later — zal moeten vereffenen en verdelen volgens de nieuwe wet). Dit argument werd echter nooit door mij aangehaald, en ware op zichzelf ook vrij zwak. Indien er geen andere argumenten (tekst, voorbereidende werkzaamheden, algemene economie van de wet en van de overgangsbepalingen waren, zou ik de opmerkingen van de heer Heyvaert ten deze grotendeels kunnen beamen.

7. Van meer waarde is het argument dat uit art. 47 van de opheffings- en wijzigingsbepalingen wordt gehaald (art. 47 is in feite een bijzondere overgangsbepaling betreffende die opheffings- en wijzigingsbepalingen). Het is nu eenmaal zo, dat in art. II in de aanhef uitdrukkelijk wordt gezegd dat boek III, titel V van het Burgerlijk Wetboek "*Huwelijkscontract en Wederzijdse Rechten van de Echtgenoten*" wordt vervangen door de nieuwe bepalingen, d.w.z. dat die titel van dat boek volledig wordt afgeschaft. Hetgeen dan normaal moet meebrengen dat die artikelen, behoudens een uitdrukkelijke bepaling van de nieuwe wet, niet meer kunnen worden toegepast. Die uitdrukkelijke bepaling is dan art. 47 van de wijzigings- en opheffingsbepalingen, volgens welke de artikelen in kwestie van de Code Napoléon toch van toepassing blijven, doch dan enkel voor de echtgenoten die verklaard hebben hun oude stelsel te willen handhaven.

Voor alle andere gevallen zou men dus kunnen stellen dat de afschaffing van het oude huwelijksvermogensrecht integraal geldt.

Loutere tekstargumenten *a contrario* zijn echter altijd min of meer gevaarlijk, omdat zij gewoon op een onachtzaamheid van de wetgever kunnen berusten, en niet direct een positieve wil van de wetgever formuleren. Hetgeen des te meer het geval is, wanneer het gaat om een regel (i.c. de niet-terugwerkende kracht van de wet) waarvan men de afwijking niet zomaar mag vermoeden.

8. Er zijn echter andere argumenten die voor de door mij verdedigde stelling pleiten, en waar tot nu toe weinig aandacht aan werd besteed.

Allereerst moge ik verwijzen naar de voorbereidende werkzaamheden (zie daaromtrent ook Casman en Van Look, l.c.). In de Senaat heeft men het probleem als dusdanig, in het raam van art. 2 B.W., niet bewust onderkend, doch slechts een oplossing willen geven aan de toepasselijkheid van de wet op de vóór haar van kracht worden gesloten huwelijken. Op het eerste gezicht zou men dus uit de besprekingen in de Senaat niets kunnen afleiden.

Dit klopt echter niet helemaal. Wanneer men inderdaad de evolutie van de tekst overschouwt : oorspronkelijk ontwerp-Vermeulen, bespreking in de subcommissie en nadien in de commissie voor Justitie van de Senaat, kan men een veelbetekenende evolutie onderscheiden :

— Volgens het oorspronkelijk ontwerp zouden echtgenoten die zonder contract getrouwd zijn bij het verstrijken van de termijn van drie jaar van rechtswege "maar zonder terugwerkende kracht" vallen onder het stelsel van deelgenootschap dat door het ontwerp als toekomstig wettelijk stelsel werd voorgesteld (verslag-Hambye, blz. 92).

— De subcommissie was op dit stuk heel wat terughoudender : er werd aan de echtgenoten die zonder contract waren getrouwd of een stelsel van gemeenschap hadden aangenomen, de mogelijkheid gegeven binnen twee jaar een verklaring te doen voor een notaris, waarbij zij zich aan het nieuwe wettelijke stelsel zouden onderwerpen. Elk van de echtgenoten kon dat binnen dezelfde termijn ook aan de rechtbank vragen. De overgang vereiste in elk geval een inventaris, om verwarring betreffende de aard van de goederen (eigen of gemeenschappelijk) te vermijden (cf. verslag subcommissie, blz. 307, onderaan). Die inventaris legde dan de situatie vast op het ogenblik van de overgang, en de daarin geïnventariseerde goederen zouden hun vroegere karakter behouden.

Wel stelde reeds de subcommissie de vraag, of het mogelijk was de bevoegdheden van de echtgenoten te veranderen, zonder een wijziging van de regels van het oude wettelijk stelsel betreffende het onderscheid tussen eigen en gemeenschappelijke goederen (verslag subcommissie, blz. 308, 3°).

— Bij de bespreking in de commissie ging men opnieuw veel verder in de richting van het volledig toepasselijk maken van de nieuwe wet op echtgenoten die reeds getrouwd waren vóór het van kracht worden ervan (cfr. verslag-Hambye, blz. 94-95). Men keerde dus terug naar de zienswijze van het ontwerp.

Precies hier moge de aandacht gevestigd worden op een interessante passus in het verslag van de heer Hambye, met name op blz. 95 : na te hebben

vastgesteld dat de commissie van oordeel is dat zich een automatische wijziging van de bestuursbevoegdheden van de echtgenoten opdringt "zonder daarom de samenstelling en de financiering van de gemeenschap te wijzigen of de vereffening van de gemeenschap te eisen" — wordt gewag gemaakt van de opmerking "dat een wijziging van de beheersbevoegdheden noopt tot verandering van de regels betreffende het eigen of gemeenschappelijk karakter van de schulden en de rechten van de schuldeisers". Er wordt gewezen op de netelige problemen die zullen rijzen, zowel bij de ontbinding van het huwelijk als bij beslag op bepaalde goederen door de schuldeisers, wanneer het bij de halve maatregel van de wijziging van bestuursbevoegdheden blijft. Verwezen wordt naar de oplossing die het regeringsontwerp had trachten te vinden, een oplossing die echter wegens al te grote vaagheid wordt afgewezen. En dan wordt de vraag gesteld: "Moeten wij *nog verder gaan* en aannemen dat het stelsel van gemeenschap *automatisch overgaat in het wettelijk stelsel*, behoudens het recht van de echtgenoten om te verklaren dat zij het bestaande stelsel wensen te handhaven en het recht van de vrouw om binnen een vastbepaalde termijn de vereffening van de gemeenschap te vorderen volgens de regels van en de waarborgen gesteld in het Burgerlijk Wetboek?"

Het is dan deze idee die door de verslaggever wordt geformuleerd in zijn variante II (blz. 96 verslag-Hambye), variante die uiteindelijk wordt aangenomen. De variante I beperkte de wijziging van het oude regime (behalve wat de bestuursbevoegdheden betreft) tot de regels betreffende de gemeenschappelijke schulden en de rechten van de schuldeisers. Deze laatste oplossing wordt dan wel aangenomen (cf. 3° van art. 1) voor de (oude) stelsels met een andere dan de wettelijke gemeenschap (N.B. hierover vinden wij geen nadere uitleg in het verslag-Hambye). De verslaggever geeft op blz. 97 zelf het verschil aan tussen de twee varianten: volgens de eerste zullen bij gebreke van verklaring slechts de regelen betreffende het bestuur, betreffende de aard van de schulden (b.v. de *tekst* spreekt alleen van de "gemeenschappelijke schulden") en de rechten van de schuldeisers toepasselijk zijn. De tweede gaat verder en onderwerpt de echtgenoten aan alle regels van het nieuwe wettelijk stelsel.

Het is van belang hierbij op te merken:

— dat enig voorbehoud zoals "zonder terugwerkende kracht" daarbij niet meer wordt geformuleerd, hoewel de verslaggever bij de uiteenzetting van het regeringsontwerp met zoveel woorden uitlegt dat daarin géén "terugwerkende kracht" was voorzien en het probleem dus niet zonder meer aan zijn aandacht was ontsnapt;

— dat geen inventaris meer wordt opgelegd door de tekst van de commissie, die de tekst van de wet

geworden is; die inventaris was logischerwijze als verplicht voorgesteld door de subcommissie, precies in het raam van de niet-terugwerkende kracht van de overgang naar het nieuwe wettelijke regime, met name wat de samenstelling van de vermogens betreft.

Uit de hele geschiedenis van de besprekingen in subcommissie en commissie, en de daarmee gepaard gaande evolutie van de teksten, dient te worden afgeleid dat de wetgever inderdaad de meest verregaande oplossing heeft gewild: toepassing van het nieuwe wettelijke stelsel in zijn geheel, zonder enige beperking, met inbegrip van de samenstelling van de vermogens, op de vóór het van kracht worden van de wet gesloten huwelijken, behoudens uitdrukkelijke handhaving door de echtgenoten.

De uiteenzetting van de verslaggever in de openbare vergadering van 27 april 1976 wijkt daar niet van af:

"Ce délai expiré, qu'advient-il de ceux qui n'auront pas réagi? La loi, à cet égard, distingue trois hypothèses. Les époux unis sans contrat de mariage, ou mariés sous le régime de la communauté légale avec éventuellement l'un ou l'autre aménagement, seront soumis de plein droit à *toutes les dispositions du régime légal*. Dans ces cas, les époux pourront éventuellement liquider l'ancien régime, la femme pouvant, à cette occasion, invoquer les modalités prévues par le Code Civil et gardant dès lors les droits et garanties que lui assure ce code" (*Parl. Hand., Senaat, 1975-76, blz. 1914*).

Ook hier dus toepasselijkheid van de nieuwe wet zonder enige restrictie. Dit staat dan tegenover het beperkte karakter van de retroactiviteit bij het stelsel van algemene gemeenschap:

"Pour ceux qui ont passé un contrat de mariage, soit de communauté universelle soit de communauté réduite aux acquêts, seul les modes de gestion et les dispositions qui en sont les conséquences immédiates, notamment celles relatives aux droits du créancier, leur seront applicables. Cependant les règles anciennes prévues par le Code Civil définissant les biens propres et les biens communs, resteront en vigueur."

Logisch redenerend komt men tot het besluit dat deze laatste regelen dus in het eerste geval, niet van kracht zullen blijven.

9. Er is verder het relaas van de besprekingen in de kamercommissie voor de Justitie weergegeven in mijn verslag op blz. 20-21.

Het probleem was in de commissie uitdrukkelijk gesteld, naar aanleiding van de suggestie van sommige leden om de vereffening voorzien bij art. 1, 4° e.v., van de overgangsbepalingen verplicht te maken, precies omdat er een overgang zou zijn van goederen tussen de patrimoniea.

Het kan nuttig zijn de desbetreffende passus hier volledig aan te halen :

"Sommige leden zijn van mening dat het beter ware geweest in elk geval bij overgang van het oude wettelijke stelsel naar het nieuwe de vereffening te bevelen. Er zal immers een overgang zijn van goederen tussen de patrimonialia, en b.v. goederen die vroeger gemeenschappelijk waren (roerende goederen...) zullen eigen worden, b.v. wanneer één echtgenoot deze van voor het huwelijk bezat of tijdens het huwelijk onder kosteloze titel heeft verkregen.

Dat zal inderdaad zo zijn, met name in geval van overgang van het vroegere wettelijke regime naar het nieuwe.

Daaruit echter besluiten dat het wenselijk ware, in al die gevallen de vereffening verplicht te maken, ware overdreven : in de meeste gevallen zal er niet de minste moeilijkheid zijn. De schuldeisers moeten ook geacht worden te weten dat het huwelijksvermogensstelsel, behoudens verklaring, in de zin van het nieuwe wettelijke stelsel gewijzigd is met alle gevolgen van dien ; het doorvoeren van die honderdduizenden vereffeningen zou overigens gewoon ondoenbaar zijn."

Hier wordt niet zomaar de mening van de verslaggever weergegeven, doch wel de mening van de gehele kamercommissie. En het minste wat men kan zeggen is dat die wil van de kamercommissie duidelijk is.

Nu wil ik, al was het maar uit persoonlijke schroom, bij het zoeken naar de wil van de wetgever aan dit verslag slechts een betrekkelijke waarde toekennen. Doch wanneer de aldus uitgedrukte zienswijze van de commissie duidelijk en ondubbelzinnig is, en zoals ter zake (cf. verder) in overeenstemming is met de teksten, kan men die voorbereidende werkzaamheden toch ook zomaar niet geheel verwaarlozen. Ook nu de, wellicht niet zo bewuste, tendens in de senaatscommissie zeker niet de andere richting uitging, zoals hierboven is aangetoond.

10. Vinden wij dit nu ook in de teksten terug ? Ik wees reeds op de opeenvolgende wijzigingen die in de tekst werden aangebracht, en de context, d.w.z. de gangbare opvattingen in de schoot van de subcommissie resp. senaatscommissie, waarin dit geschiedde.

Uit de afwezigheid, in feite het weglaten van enige beperking betreffende de terugwerkende kracht zoals die in het regeringsontwerp voorkwam, uit het weglaten van de verplichting een inventaris op te maken, zoals die in het stelsel van de subcommissie voorkwam en die door de subcommissie als een noodzakelijk corollarium werd beschouwd van het niet-terugwerken van de nieuwe wet op de samenstelling van de vermogens — dient reeds te worden afgeleid dat de wil van de wetgever, min

of meer bewust, moeilijk anders kan zijn geweest dan inderdaad ook de nieuwe regelen betreffende de samenstelling van de vermogens in hun geheel, en dus van bij de aanvang van het huwelijk, toepasselijk te maken op diegenen die, steeds gehuwd onder het regime van de wettelijke gemeenschap, geen afwijkende verklaring hebben afgelegd.

Doch er is meer.

Art. 1, 2°, van de overgangsbepalingen zegt dat bij gebreke van afwijkende verklaring de echtgenoten onderworpen zullen zijn aan de artt. 1398 tot 1450 betreffende het wettelijk stelsel. Geen enkel voorbehoud betreffende de toepasselijkheid van enig artikel wordt daarbij gemaakt.

Welnu, art. 1399 bepaalt dat o.m. eigen zijn, de goederen en schuldvorderingen die aan elk van beide echtgenoten toebehoren op de dag van het huwelijk. Tevens de goederen die elk van hen tijdens het stelsel verkrijgt door schenking, erfenis of testament. Een en ander met de bewijsregelen in datzelfde artikel bepaald.

In art. 1406 wordt bepaald dat de schulden van de echtgenoten die dagtekenen van vóór het huwelijk (en de schulden ten laste van erfenissen en giften die hun toevallen tijdens het huwelijk) eigen schulden blijven.

Vooral in verband met de op het ogenblik van het aangaan van het huwelijk bestaande goederen en schulden is dit van belang. Immers volgens de aangehaalde overgangsbepalingen zijn de artt. 1398 tot 1450 zonder enig voorbehoud toepasselijk, in het bijzonder dus ook de artt. 1399 tot 1406 : goederen en schulden bestaande op het ogenblik van het aangaan van het huwelijk blijven eigen. Die bepalingen worden toepasselijk gemaakt, uitdrukkelijk, op diegenen die binnen de termijn van één jaar na het van kracht worden van de wet geen afwijkende verklaring hebben gedaan. Zodat de goederen die zij bezaten op het ogenblik van het aangaan van het huwelijk krachtens deze overgangsbepaling en de daardoor toepasselijk gemaakte artikelen 1399 tot 1406 eigen zullen zijn.

Elke andere verklaring, en in het bijzonder elke interpretatie waarbij wordt gezegd dat deze goederen conform het oude stelsel gemeenschappelijk zouden blijven, is strijdig met deze teksten. Zij zou precies het tegenovergestelde zeggen van wat er duidelijk en zonder enige mogelijkheid van twijfel in staat.

En nu mag de interpretatie van de wet wellicht ver gaan, mag men op grond van intrinsieke en extrinsieke elementen aan termen, zinnen, artikelen een bepaalde betekenis, draagwijdte, aanvulling of beperking geven — doch de interpretatie mag niet zóver gaan, dat zij regelrecht met de tekst in strijd zou zijn, dat zij met de tekst van de wet onverenigbaar is. Tenzij het om een duidelijke materiële ver-

gissing van de wetgever zou gaan, doch daarvan is ter zake natuurlijk geen sprake (cf. Geny, *Méthode d'Interprétation et Sources en Droit Privé Positif*, I, nr. 165, blz. 299-300; De Page, I, nr. 214, A).

Dit is ter zake des te meer zeker, daar het niet gaat over de inhoud van een rechtsregel, waar, rekening houdend met algemeen opzet van de wet, de sociale context enz. een grotere vrijheid van interpretatie kan bestaan, doch wel over het ogenblik waarop de wet van toepassing wordt, een zuiver objectief gegeven².

11. Dat de wetgever het verkeerd zou hebben voor gehad, dat hij de gevolgen van het uitgewerkte stelsel onvoldoende zou hebben overzien of overwogen, dat de regeling problemen en zelfs schijnbare onbillijkheden zou meebrengen is mogelijk. Dat weegt echter niet op tegen de duidelijke tekst van de wet. Zulks des te minder, nu, zoals hierboven reeds is aangetoond, wellicht niet zó bewust in de Senaat, doch zeer duidelijk en bewust in de Kamer, het de bedoeling van de wetgever is geweest, inderdaad deze "retroactiviteit" op te leggen. De tekst is in overeenstemming met wat de wetgever gewild heeft.

Hierbij zij bovendien opgemerkt dat men zeer voorzichtig moet zijn, wanneer men verwijst naar zgn. onbillijkheden of ongerijmdheden. Die bestaan immers evenzeer bij niet-retroactiviteit: wanneer men aanneemt dat de regelen betreffende de samenstelling van de vermogens slechts beginnen te gelden voor de periode na 28 september 1977 zal men vaak in de meest gekke situaties terechtkomen: werktuigen en gereedschappen voor de uitoefening van een beroep daterend van vóór die datum zullen gemeenschappelijk zijn, werktuigen en gereedschappen aangekocht nadien zullen eigen zijn. Wat heeft dat voor zin? En vooral: hoe zal men bij ontbinding van het stelsel uitmaken wat van die werktuigen en gereedschappen gemeenschappelijk resp. eigen was. Een spaarboekje afhangend van een nalatenschap opengevallen op 27 september 1977 zou gemeenschappelijk zijn, dat zelfde spaarboekje zou eigen zijn wanneer de nalatenschap pas op 29 september 1977 opent.

12. Misschien is het toch goed enkele van de soms aangehaalde "onbillijkheden" of "ongerijmdheden" nader te onderzoeken.

² Een gelijkaardige redenering kan men maken betreffende de erfenissen, schenkingen en testamenten: de wet, die zonder enige beperking toepasselijk is op diegenen die binnen het jaar geen afwijkende verklaringen hebben afgelegd, bepaalt dat baten of schulden van een nalatenschap of schenking eigen blijven. Er wordt niet bijgezegd dat dit slechts geldt voor nalatenschappen of schenkingen die na 28 september 1977 aan een der echtgenoten toevallen. De regel geldt dus ook voor de vroeger aan de echtgenoten toegekomen erfenissen of schenkingen.

Is het zo dat schuldeisers, die met de man als hoofd van de gemeenschap gecontracteerd hebben, rekening houdend met het actief van die gemeenschap dat voorkomt van een roerende erfenis van de vrouw, hun onderpand (gedeeltelijk) verliezen?

Dit is in elk geval niet zo wanneer het gaat om een gemeenschappelijke schuld overeenkomstig het nieuwe art. 1408: schulden aangegaan ten behoeve van de huishouding en de opvoeding van de kinderen, schulden aangegaan in het belang van het gemeenschappelijk vermogen, schulden waarvan niet kan worden bewezen dat zij aan één der echtgenoten eigen zijn ingevolge enige wetsbepaling. Die schulden zijn dan immers verhaalbaar op de drie vermogens, zodat de schuldeiser niets van zijn waarborg verliest.

Weliswaar is er een belangrijke uitzondering: wanneer het gaat om een schuld in verband met de uitoefening van het beroep van een der echtgenoten, blijft het eigen vermogen van de andere buiten schot (art. 1414, 3°).

Hier zou een schuldeiser die in verband met de zaken van de man (voor de vrouw was het anders: cf. haar voorbehouden goederen, art. 226*quinquies* B.W.; zie daaromtrent Delva, "De bekwaamheid van de gehuwde vrouw sinds de Wet van 30 april 1958", R.W., 1958-59, 323) heeft gehandeld rekening houdend met roerende goederen afkomstig van de vrouw, inderdaad eventueel schade kunnen ondergaan. Doch men mag zich afvragen, waar de onrechtvaardigheid zit: in het oude stelsel, dat goederen afkomstig van de vrouw (die om welke reden ook verwaarloosd had een huwelijkscontract te maken!) liet opdraaien voor schulden van de man (en niet omgekeerd, cf. art. 226*quinquies* B.W.), dan wel in het nieuwe stelsel, waarin deze goederen niet meer de alea van het doen van goede of kwade zaken van de andere echtgenoot volgen.

En kan men echt met zoveel zekerheid zeggen dat schuldeisers over het algemeen met een handelaar of industrieel contracteerden op grond van diens (hun veelal onbekende) roerende privé-vermogen? Gaat men niet veeleer voort op het zakenvermogen en in de eerste plaats op de graad van betrouwbaarheid in zaken van de contractpartner?

Overigens mag men toch niet vergeten dat, vooral voor diegenen die onder het wettelijk regime waren getrouwd bij gebreke van huwelijkscontract, het veelal zeer moeilijk zal zijn, ook rekening houdend met de versoepeling van de bewijsvoering (art. 1399 B.W.), te bewijzen dat bepaalde roerende vermogensbestanddelen afkomstig zijn van erfenis, schenking of testament, of reeds op het ogenblik van het aangaan van het huwelijk bestonden.

Wanneer men het geheel overschouwt, kan moeilijk volgehouden worden dat hier echt een onbillijkheid of ongerijmdheid zou zijn.

Wanneer het gaat over een schuld die ontstaan is uit een onrechtmatige daad van de man kan niet gesteld worden "dat de schuldeiser rekening gehouden heeft met het roerende vermogen van de man", omdat de schuldeiser gewoon nergens mee rekening heeft kunnen houden.

En ook hier kan men stellen dat de onrechtvaardigheid zat in het vroegere stelsel, waarbij de gemeenschap diende op te draaien voor schulden veroorzaakt door de man ingevolge een onrechtmatige daad, en niet in het nieuwe veel verfijnder stelsel.

13. Er is ook de opwerping dat rechtshandelingen die geldig zouden zijn geweest volgens de oude wetgeving, nu ongeldig zouden worden. Dat schijnt op het eerste gezicht inderdaad nogal ongerijmd.

Hier dient vooreerst op te worden geantwoord dat een rechtshandeling, klaarblijkelijk wordt hier een contract bedoeld, verricht onder het oude regime, een aflopend feit is, waarvan alle gevolgen definitief verworven zijn, dat definitief afgehandeld is — en waarvoor zich het probleem van de terugwerkende kracht van de wet niet eens kan stellen (cf. De Page, o.c.) ; dit geldt in het bijzonder voor de geldigheid van zulke rechtshandelingen, die dan ook slechts beoordeeld kan worden op het ogenblik waarop zij worden verricht. Wat die geldigheid betreft zou a.h.w. *van nature* geen retroactiviteit mogelijk zijn (cf. Asser-Scholten, o.c., blz. 190). De wetgever zou m.a.w. uitdrukkelijk moeten bepalen dat rechtshandelingen die voor het van kracht worden ervan zijn verricht nietig zijn of nietig verklaard kunnen worden, voordat daartoe kan worden besloten.

Dit is m.i. afdoende.

Doch houden wij het even bij de door de verontrustelde terugwerkende kracht geschapen ongerijmdheid.

Vooreerst verklaart de wet geen enkele rechtshandeling nietig (art. 1422). Slechts wordt bepaald dat de rechtbank naar omstandigheden rechtshandelingen nietig kan verklaren, overigens onverminderd de rechten van de te goeder trouw zijnde derden.

Wat nu de in 2° en 3° van art. 1422 gestelde gevallen betreft, is er geen probleem : daar kon ook onder het vroegere stelsel nietig verklaard worden. Hetzelfde geldt in belangrijke mate de verwijzing naar art. 1499 (schenkingen).

En wat de vervreemding van onroerende goederen e.d. betreft, was de notariële praktijk in feite reeds zo gevestigd, dat steeds de tussenkomst van beide echtgenoten werd gevraagd.

Het aantal mogelijke "ongerijmde toestanden" ware dus wel zeer beperkt.

Verder bepaalt art. 1423 B.W. dat de vordering tot nietigverklaring op straffe van verval moet wor-

den ingesteld binnen één jaar na de dag waarop de handeling ter kennis is gekomen van de andere echtgenoot. Zodat in bijna alle gevallen die termijn zal verstreken zijn, en het eventuele bezwaar nog veel minder groot wordt. Het is overigens toch duidelijk dat in voorkomend geval (steeds in de veronderstelling dat er op dit punt terugwerkende kracht zou kunnen zijn) de rechtbanken, die vrij zijn te vernietigen of niet, bij de beoordeling van de geldigheid van de rechtshandeling rekening zouden houden met de rechtssituatie onder het vroegere regime.

Doch bovendien is er een andere bepaling, dit keer van dwingend recht, die in het kader van het primair stelsel eveneens bepaalde rechtshandelingen voor vernietiging vatbaar verklaart. Nl. art. 224 B.W., volgens hetwelk onder meer het vervreemden of hypothekeren van de gezinswoning of het huisraad, alsmede persoonlijke zekerheden die de belangen van het gezin in gevaar brengen, op verzoek van de andere echtgenoot nietig verklaard kunnen worden. Ook hier zou ofwel dezelfde "tegenstrijdigheid" ofwel dezelfde "ongerijmdheid" aanwezig zijn.

Naar mijn mening dient echter ook hier, evenzeer als voor de toepassing van art. 1422, het beginsel te gelden dat rechtshandelingen die definitief zijn afgehandeld onder het oude regime, gewoon door het nieuwe regime niet worden geraakt, met name wat hun geldigheid of ongeldigheid betreft.

14. De tegenstanders van de onmiddellijke en volledige toepassing van de wet op vroeger onder het wettelijk regime gesloten huwelijken zijn in twee kampen verdeeld :

— De voorstanders van de "ontbinding" van de vroegere huwgemeenschap : die zou ingevolge de toepassing van de overgangsbepalingen ontbonden zijn, en, bij gebreke van vereffening, zouden de echtgenoten onverdeelde medeëigenaars zijn in de goederen van die vroegere gemeenschap, met dien verstande dat hun onverdeeld deel daarin een eigen goed zou zijn.

— Daartegenover staan de voorstanders van de "continuïteit" : de vroegere gemeenschap zou als dusdanig, als huwelijksgemeenschap, blijven voortbestaan, met dien verstande dat daaromtrent de bestuursregeling van de nieuwe wet zou gelden.

De oplossing van de "ontbinding" is, hoewel zuiver theoretisch misschien nogal logisch, onrealistisch, uitermate ingewikkeld in de praktijk en vrijwel ontoepasbaar.

Beide echtgenoten zouden immers als eigen goed een onverdeeld deel hebben in de "ontbonden" gemeenschap, die echter niet moet vereffend worden. Dat ware slechts doenbaar mits in al die (honderdduizenden) gevallen minstens een inventa-

ris zou worden opgemaakt. Nu gaat iedereen erover akkoord dat dit totaal uitgesloten is: zelfs wanneer alle notarissen een paar jaar niets anders zouden doen, kwamen zij nog niet toe. . .

Ik spreek dan nog niet van de eigenaardige situatie voortspuitend uit het tegelijk eigen zijn aan een echtgenoot en onverdeeld zijn met de andere, van vooral roerende goederen, waarbij met enige goede wil de vrouw nog wel de vereffening zou kunnen vragen, doch de man in geen geval (art. 1, 5°, overgangsbepaling). Het gaat hier overigens over een onverdeeld aandeel in een universaliteit zijnde de vroegere gemeenschap (met inbegrip van eventuele rechten op terugneming of vergoeding).

Er zouden aldus eigenlijk vijf onderscheiden universaliteiten zijn: het eigen vermogen van elk der echtgenoten, het gemeenschappelijk vermogen, en de onverdeeldheid met het onverdeelde aandeel daarin van elk der echtgenoten.

Praktisch gesproken zou dit ook meebrengen, wanneer er geen inventaris werd gemaakt, dat het bestuursrecht van de echtgenoten over hun eigen roerende goederen, en a fortiori dat over de gemeenschappelijke, een illusie wordt: het zouden immers, wat de derden betreft, steeds goederen kunnen zijn van de vroegere gemeenschap, waarvoor zij dan, gezien de onverdeeldheid, steeds samen dienen op te treden.

Dit zijn maar een paar van de moeilijkheden.

De door anderen aangeprezen oplossing van de "continuïteit" is evenmin een goede oplossing.

Sociaal en psychologisch is het verkeerd, in een huwelijk naast elkaar twee huwelijksvermogensregimes in stand te houden.

Het zal bijzonder moeilijk zijn, aan twee echtgenoten uit te leggen, dat de ene tegenslag heeft gehad, doordat zijn/haar vader vóór het van kracht worden van de nieuwe wet is overleden, zodat het spaarboekje dat tot diens nalatenschap behoorde gemeenschappelijk is geworden, terwijl de andere geluk heeft gehad, zijn/haar vader overleden zijnde na de invoering van deze wet, derwijze dat diens spaarboekje eigen goed is gebleven. Dat wordt als onrechtvaardig ervaren, is klaarblijkelijk in hoge mate frustrerend. De gelijkheid tussen de echtgenoten wordt geweld aangedaan.

Nog andere opmerkingen kunnen hierbij worden gemaakt: de regelen betreffende het bestuur worden onmiddellijk en zonder beperking toepasselijk; zodat roerende goederen afkomstig van de nalatenschap van een rechtsvoorganger van de ene echtgenoot, overleden vóór het van kracht worden van de wet, gewoon door de andere echtgenoot (alleen) zouden kunnen worden vervreemd. . .

Men had kunnen aanvaarden dat de nieuwe wet slechts van toepassing zou zijn op diegenen die na het van kracht worden ervan zouden trouwen.

Men had ook kunnen aanvaarden dat de wet voor de reeds gehuwden slechts zou gelden voor zover zij daartoe een uitdrukkelijke verklaring in die zin aflegden (waarbij dan het nieuwe stelsel integraal zou van toepassing zijn, ook voor de samenstelling van de vermogens). In elk van die veronderstellingen, zij mogen dan minder progressief zijn, zouden binnen elk huwelijk de echtgenoten tenminste gelijk behandeld zijn.

Onaanvaardbaar is het echter, binnen een zelfde huwelijk een discriminatie tussen de echtgenoten tot stand te brengen, en dan nog op grond van louter toevallige omstandigheden, zoals het tijdstip van het overlijden van hun erflaters, of van de hun gedane schenkingen.

15. Volledigheidshalve moge ik nog wijzen op de enorme problemen die met name voor de *latere scheiding en deling* zullen rijzen, wanneer een dubbele vereffening moet worden gemaakt: één betreffende de goederen van de "gemeenschap" bestaande op 28 september 1977 (of op de datum waarop de echtgenoten vervroegd het nieuwe stelsel aanvaarden), en één betreffende het sindsdien verworven gemeenschappelijk vermogen zoals dat op het ogenblik van de ontbinding van het huwelijk is samengesteld.

In vele gevallen zal dit volslagen onmogelijk zijn. Met name voor roerende goederen zal over 20 - 30 - 40 jaar niet meer vast te stellen zijn of zij nu verworven zijn (onder kosteloze titel) voor of na het van kracht worden van de wet. Het zal ook uiterst moeilijk zijn te achterhalen of, bij vermindering of verdwijning van roerende goederen afkomstig van een nalatenschap (of in voorkomend geval van tegenwoordige goederen) het precies die zijn die verworven werden voor 28 september 1977 die verdwenen zijn, en waarvoor dus geen vergoeding verschuldigd is, dan wel roerende goederen die na die datum werden verkregen (en waarvoor wel vergoeding verschuldigd is). Hetgeen natuurlijk nog zal bemoeilijkt worden in geval van gehele of gedeeltelijke zaakvervanging.

En wat moet men doen met de werktuigen die dienen tot de uitoefening van een beroep, wanneer er daarvan verkregen werden vóór het van kracht worden van de wet, die dus gemeenschappelijk zouden zijn, en andere na het van kracht worden van het nieuwe regime, die dan eigen goederen zouden zijn? Hoe zal men dan de handelszaak, of die goederen in het algemeen, splitsen?

Verder nog: wat met de aanpassing van de vergoedingen (art. 1435)? Zal men en hoe zal men het onderscheid maken tussen verarmingen resp. verrijkingen ontstaan vóór het tot stand komen van de wet, andere die hun oorsprong vinden na het van kracht worden van het nieuwe regime, en ver-

goedingen die te paard zitten op de twee regimes : goederen (hier zijn het dan onroerende) verkregen vóór het huwelijk of onder het oude regime, en zonder wederbelegging vervreemd onder het nieuwe ?

Hiertegen aanvoeren dat ook thans bij vereffeningen soms verschillende massa's moeten worden gemaakt snijdt m.i. geen hout : daar dit normaal slechts in verband met de vereffening van nalatenschappen gebeurt, heeft men vrijwel altijd ofwel een inventaris, ofwel een aangifte van nalatenschap, een familieraad, enz.

Doch bovendien, wie vertrouwd is met de praktijk van de vereffeningen weet zeer goed dat het bestaan van verschillende massa's vooral wanneer

er niet telkens een inventaris was gemaakt, vaak tot ernstige moeilijkheden voor het opstellen van de vereffening aanleiding geeft.

Ten slotte : zou het echt de bedoeling van de wetgever kunnen zijn geweest, dat over 20 - 30 - 40 jaar nog zal vereffend worden volgens een wettelijk stelsel dat niet meer bestaat, niet meer aan de universiteiten wordt gedoceerd, en dat de notarissen normaal niet meer geacht moeten worden nog te kennen ?

Frans BAERT
Verslaggever namens
de Kamercommissie
van Justitie

DE ORDE DER GENEESHEREN EN DE CONTESTATIE *

Dat de contestatie rond de Orde van de Geneesheren in bepaalde kringen lichtgelovig wordt goedgekeurd en bijgevallen zal niemand verbazen. Want is het niet algemeen bekend dat velen weinig kieskeurig zijn zodra er maar gecontesteerd wordt ? Zo bv. werd onlangs in een krant gerelateerd dat een spreker op een debatavond bij de aanwezigen veel succes oogstte toen hij uitriep : "Waar is de vertegenwoordiger van de Orde, dat we hem kunnen te lijf gaan !"

Is die contestatie gerechtvaardigd ? Zijn de motieven die zij inroept gegrond ?

Een eerste vaststelling dringt zich op : de contestatie rond de Orde van de Geneesheren is geen geïsoleerd verschijnsel. Zij is een onderdeel van die veel bredere golf van contestatie die we thans beleven en die tot mikpunt heeft alle gezagsorganen, al onze politieke, economische, sociale en culturele structuren en instellingen, in één woord, de gevestigde orde in het algemeen.

Er is geen reden om zich daarover te verwonderen.

Contestatie is een verschijnsel van alle tijden. Ze is een van de menselijke reacties tegen de onvermijdelijke onvolmaaktheid van alle mensenwerk, en dus ook tegen de onvermijdelijke onvolmaaktheid van hetgeen we "de gevestigde orde" noemen. Door de zweepslag van de contestatie wordt de samenleving beveiligd tegen de kwaal van de sclerose, blijft ze in een toestand van bestendige evolutie, hetgeen overeenstemt met het wezen der dingen.

Zo bekeken kan de contestatie een goed zijn.

Zoals de heer Dierkens, docent aan de Rijksuniversiteit te Gent, het weleer terecht schreef in *Mededelingen LXI* van de Raad van de Orde van Geneesheren van Antwerpen, dwingt de contestatie tot nadenken en tot zelfkritiek, bevordert ze de verbetering van het minder goede, de rechtzetting van het verkeerde, kan ze leiden tot een meer beredeneerde overtuiging van de waarde van datgene waarin men tot dan toe alleen maar geloofde

Maar dat zal de contestatie alleen bereiken wanneer ze positief is bedoeld en niet destructief. Spijtig genoeg is dit laatste soms het geval. Hetgeen dan wordt nagestreefd is niet de verbetering van het bestaande, maar de loutere afbraak ervan.

Is het dan zo bevreemdend dat ook de bestaansreden zelf van de Orde van de Geneesheren wordt gecontesteerd ? En niet alleen de bestaansreden van de Orde van de Geneesheren, maar ook die van de dierenartsen, van de apothekers, van de architecten, van de advocaten, de tuchtraden van de notarissen, van de gerechtsdeurwaarders ?

Onlangs nog werd bij het Parlement een wetsvoorstel ingediend strekkend tot afschaffing van de Orde van de Geneesheren. Naderhand werd het voorstel ingetrokken, voorlopig, voor overweging of het niet best zou worden uitgebreid tot alle bestaande orden.

Uitweiden over de diepere gronden, over de reële doeleinden van een louter negatief ingestelde contestatie zou mij ver buiten het mij gegunde tijdsbestek brengen. Het zou trouwens alleen maar leiden tot theoretische beschouwingen. En dat is niet mijn opzet, want het biedt weinig nut.

Houden we ons dus liever bij een zakelijk onderzoek van de concrete grieven die tegen de Orde van de Geneesheren worden aangevoerd.

Er zijn allereerst de juridische grieven. Ze steu-

* Rede uitgesproken op de buitengewone vergadering van de Raad der Orde van Oost-Vlaanderen op 20 november 1976.

nen op een beweerde schending van bepaalde rechtsbeginselen. Daarvan wordt geen gewag gemaakt in de massamedia. De reden ligt voor de hand: wegens hun juridisch-technisch karakter kunnen ze niet inslaan bij het publiek. Die grieven worden hoofdzakelijk ontwikkeld in conclusies voor de tuchtraden en voor het Hof van Cassatie.

Brevitatis causa ben ik verplicht ze schematisch te behandelen.

Er wordt beweerd dat het K.B. van 10 november 1967 betreffende de Orde van de Geneesheren ongrondwettelijk is, en wel om volgende reden:

De Orde werd opgericht door een wet, nl. de Wet van 25 juli 1938. Welnu, zo voert men aan, krachtens de Grondwet is de Koning uitsluitend bekleed met de uitvoerende macht en het Parlement met de wetgevende macht. De Koning heeft derhalve het grondwettelijk beginsel van de scheiding der machten geschonden door een akte van de wetgevende macht, nl. de Wet van 25 juli 1938 houdende oprichting van de Orde van de Geneesheren, op te heffen en bij koninklijk besluit een nieuwe regeling van dezelfde materie in de plaats te stellen.

Het antwoord is eenvoudig: art. 78 van de Grondwet laat de wetgevende macht toe door middel van een bijzondere wet buitengewone machten te verlenen aan de Koning. In de omgangstaal wordt zulke wet meestal "volmachtwet" genoemd. Dit is nu ter zake precies het geval. Door de Wet van 31 maart 1967 verleende de wetgever aan de Koning de bijzondere macht onder meer om alle nuttige maatregelen te treffen ten einde de kwaliteit van de geneeskundige zorgen te bevorderen en de normale verstrekking ervan te verzekeren, door een herziening en een aanpassing van de bestaande wetgeving. Diezelfde volmachtwet bepaalt uitdrukkelijk dat de koninklijke besluiten genomen krachtens die wet, de vigerende wettelijke bepalingen kunnen opheffen, aanvullen, wijzigen of vervangen.

De Koning was er dus wel toe gemachtigd de Wet van 25 juli 1938, houdende oprichting van de Orde van de Geneesheren, op te heffen. En bijgevolg is het K.B. van 10 november 1967 houdende herinrichting van de Orde geenszins strijdig met het grondwettelijk beginsel van de scheiding der machten.

Een tweede opwerping is deze:

De Grondwet waarborgt de vrijheid van vereniging. Welnu, wie vrij is zich te verenigen kan niet verplicht worden zich te verenigen. Nochtans legt het K.B. van 10 november 1967 aan ieder geneesheer die de geneeskunde in België wil beoefenen, de verplichting op zich te laten inschrijven in de Orde van de Geneesheren. Dientengevolge is die verplichting strijdig met het grondwettelijk beginsel van vrijheid van vereniging.

Hier is het antwoord al even eenvoudig: de Orde

van de Geneesheren is geen vereniging zoals bedoeld in de Grondwet. Zij is zelfs helemaal geen vereniging. Integendeel, zij is een publiekrechtelijke instelling, gewild door de wetgever, in het belang van de volksgezondheid. Door het oprichten van een beroepsorde erkent de wetgever het karakter van algemeen belang van de discipline die noodzakelijk is voor een degelijke uitoefening van het beroep. Meteen erkent de wetgever de noodzakelijkheid van een controle op de naleving van die discipline. Dit doel kan echter niet bereikt worden zonder aan allen die dit beroep uitoefenen de verplichting op te leggen zich in gelijke mate te onderwerpen aan die discipline en tevens aan het toezicht op de naleving ervan.

Hieruit volgt dat de verplichte inschrijving van de geneesheren in de Orde in geen enkel opzicht strijdig is met de door de Grondwet gewaarborgde vrijheid van vereniging.

Volgens een derde opwerping zijn de tuchtraden van de Orde buitengewone rechtbanken en is het K.B. van 10 november 1967 strijdig met de Grondwet die de oprichting van buitengewone rechtbanken verbiedt.

Hierop moet worden geantwoord dat de beoordelingsmacht die de Grondwet inderdaad exclusief aan de hoven en rechtbanken toekent, alleen de burgerrechtelijke geschillen en de vervolgingen in strafzaken betreft.

Welnu, het berechten van tuchtzaken is in geen geval gelijk te stellen met het beoordelen van burgerrechtelijke geschillen en van strafvervolgingen. Inbreuken op de deontologie hebben dat karakter niet. Bijgevolg zijn de tuchtraden in geen geval rechtscolleges die beslissen in een materie waarvan de beoordeling door de Grondwet exclusief is voorbehouden aan de hoven en rechtbanken.

Er wordt ook opgeworpen dat het K.B. van 10 november 1967 strijdig is met het Verdrag van Rome tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en nl.:

1° met art. 6 van het verdrag dat het recht waarborgt op een eerlijke en openbare behandeling, door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie;

2° met art. 11 van het verdrag dat het recht op vrijheid van vereniging waarborgt.

Wat art. 6 van het verdrag betreft moet worden gezegd dat reeds in een arrest van 10 maart 1972 het Hof van Cassatie besliste dat het bedoelde artikel niet toepasselijk is op procedures in tuchtzaken, omdat alleen reeds uit de termen zelf van dat artikel voortvloeit dat deze bepaling uitsluitend slaat op procedures voor onze hoven en rechtbanken die te oordelen hebben over burgerrechtelijke geschillen en over strafvervolgingen.

Maar zelfs indien we zouden aannemen dat arti-

kel 6 toepasselijk is op tuchtprocedures, zou nog bewezen moeten worden dat de tuchtraden geen onpartijdige en geen onafhankelijke instanties zijn, of dat de behandeling van de tuchtzaken met gesloten deuren een eerlijke berechting in de weg staat of de rechten van de verdediging zou krenken. En dat bewijs is niet geleverd. Ik kom er trouwens op terug.

Wat de vrijheid van vereniging betreft die door art. 11 van het verdrag wordt gewaarborgd kan verwezen worden naar de reeds gegeven uitleg in verband met de vrijheid van vereniging gewaarborgd door de Grondwet: de orde is geen vereniging, maar een publiekrechtelijke instelling tot reglementering van de beoefening van de geneeskunde. Er kan dus geen schending zijn van art. 11 van het verdrag.

Overigens bepaalt dit artikel 11 uitdrukkelijk dat de vrijheid van vereniging steeds kan worden onderworpen aan beperkingen die in een democratische samenleving nodig zijn o.m. voor de bescherming van de openbare gezondheid. Welnu, de tuchtraden van de Orde en het Hof van Cassatie hebben steeds aangenomen dat de verplichting voor de geneesheren om ingeschreven te zijn in de Orde de grenzen niet overschrijdt van de vrijheidsbeperkingen die het Verdrag van Rome in een democratische samenleving toelaat voor de bescherming van de volksgezondheid.

Nog een andere opwerping zoekt steun in het adagium "nulla poena sine lege". Dit beduidt dat geen straf kan worden opgelegd tenzij wegens een door de wet strafbaar gestelde overtreding van een wel bepaald wettelijk voorschrift.

Zij die dit staande houden beroepen zich op art. 15 van het K.B. van 10 november 1967. Dit artikel bepaalt dat de Nationale Raad van de Orde de algemene beginselen van de medische plichtenleer vaststelt.

Welnu, zo betoogt men, tot nog toe zijn die beginselen niet in teksten vastgelegd. Tot nog toe bestaat wel een ontwerp, maar nog geen officieel geldende medische plichtenleer. Bijgevolg, waar geen officieel van kracht zijnde wettelijke voorschriften bestaan, kan er ook geen spraak zijn van overtreding ervan en kan er derhalve evenmin een sanctie worden opgelegd.

Het argument is nogal doorzichtig. Het verwacht bovendien strafrecht met tuchtrecht. Het is niet omdat er voorlopig nog geen officieel uitgevaardigde tekst voorhanden is, dat er geen medische deontologie bestaat. De medische deontologie is zo oud als de geneeskunde zelf. En ieder geneesheer is er zich goed van bewust welke de beginselen zijn die ten grondslag liggen aan de eer, de bescheidenheid, de eerlijkheid, de waardigheid, de toewijding en het plichtbesef die onontbeerlijk zijn voor de uitoefening van het beroep, in het belang van een goede

geneeskunde. Het zijn die beginselen die de medische plichtenleer vormen en het zijn de onveranderlijke beginselen van alle tijden, die evengoed gelden met als zonder teksten.

Naast deze juridische argumenten worden tegen de Orde ook feitelijke grieven aangevoerd. Ik betitel ze als "feitelijke" omdat ze steun zoeken, niet in de beweerde schending van rechtsbeginselen, doch in appreciaties en interpretaties van feiten en toestanden. Vaak worden deze grieven voorgebracht op tendentieuze en passioneel geladen wijze. Bij de massamedia vinden ze een ruime weerklank.

Sommigen houden er de extreme stelling op na dat de Orde van de Geneesheren volstrekt overbodig is en zonder meer moet worden afgeschaft. Volgens hen heeft de geneesheer — zoals elke burger wanneer hij een misdrijf pleegt — zich alleen te verantwoorden voor de gewone strafrechtbank en is het niet noodzakelijk hem te onderwerpen aan een tuchtrecht.

Ik stel me de vraag of zij die er een dergelijke opvatting op nahouden zich wel ten volle rekenschap geven van de draagwijdte ervan. Immers, naast de overtredingen van de strafwet kan de geneesheer tal van feiten begaan die hoegenaamd geen misdrijf uitmaken en die dus ontsnappen aan de bevoegdheid van de strafrechtbanken, maar die niettemin schadelijk zijn voor de zieken en voor een goede beoefening van de geneeskunde. Inbreuken op de deontologie zijn geen synoniem van misdrijven. De deontologie strekt heel wat verder dan het strafrecht. De Orde van de Geneesheren is het enige controleorgaan op de naleving van die plichtenleer. In acht genomen de menselijke zwakheid — en laten we genoegzaam realistisch zijn om die zwakheid te erkennen — lijdt het geen twijfel dat na weinige tijd, de naleving van de medische plichtenleer op ernstige wijze in het gedrang zou geraten, tot schade in de eerste plaats van de zieken, maar uiteindelijk ook van de geneeskunde en van de geneesheren zelf.

Anderen zijn van oordeel dat het tuchtrecht in stand mag worden gehouden, maar dat het moet worden overgedragen aan de gewone rechtbanken.

Daartegen zijn heel wat bezwaren.

De rechtbanken zijn er hoofdzakelijk om rechtskwesties op te lossen. In tuchtzaken gaat het over problemen van deontologie en op dat vlak rijzen dan, wanneer het een geneesheer betreft, vaak betwistingen van louter medische aard, die bezwaarlijk uitsluitend door magistraten-juristen kunnen worden opgelost. Alvorens te beslissen zouden de rechtbanken dikwijls moeten overgaan tot aanstelling van een of meer deskundigen met opdracht de rechtbank vakkundig voor te lichten. Vanzelfsprekend is zulke procedure oorzaak van verwikkelingen en vertraging in de afhandeling van de tucht-

zaak. Dat is niet het geval bij de thans bestaande tuchtraden. Daar hebben magistraten zitting samen met medici. Betwistingen omtrent medische aangelegenheden, deontologische en juridische problemen die vaak rijzen in verband met de toe te passen beginselen of de te volgen procedure, kunnen daar door bevoegden in beide disciplines, in gemeenschappelijk overleg, terstond worden opgelost.

Een andere reden waarom het niet wenselijk is dat het medisch tuchtrecht naar de gewone rechtbanken zou worden overgeheveld, houdt verband met de preventieve rol, de raadgevende en bemiddelende taak die de Orde in de eerste plaats te vervullen heeft. De strafrechtbanken kunnen die taak niet aan. Ze zijn er niet voor ingericht en ze zijn er ook niet voor geschikt, precies omdat voor de vervulling van een dergelijke taak de onmiddellijke en bestendige medewerking van medici onontbeerlijk is. De tuchtraden hebben die medici bij de hand. De rechtbanken niet. Het is m.i. een belangrijk argument tegen de overheveling.

Om de bespreking over dit punt af te sluiten meen ik ten slotte te moeten onderstrepen dat voor de beoordeling van inbreuken op de medische deontologie het dikwijls noodzakelijk is kiese aangelegenheden in verband met de ziekte van de patiënten en van hun geneeskundige behandeling ter sprake te brengen. De overheveling van het tuchtrecht naar de gewone rechtbanken, waar de terechtzittingen openbaar zijn, zou tot gevolg hebben: ofwel dat die kiese aangelegenheden ruchtbaarheid verkrijgen, hetgeen zeer onaangenaam is voor de betrokken patiënten en hun bovendien heel wat materiële en morele schade kan berokkenen; ofwel dat die aangelegenheden, om reden van hun kiese aard, uit de debatten worden weggelaten of niet voldoende worden uiteengezet, hetgeen dan een verkeerde beoordeling van de tuchtzaak tot gevolg kan hebben.

Zulke nadelen zijn bij een behandeling voor de thans bestaande tuchtraden van de Orde niet te vrezen, daar die tuchtraden, overeenkomstig een wijze maatregel van de wet, met gesloten deuren, zitting houden.

Een verschuiving van het medisch tuchtrecht naar de gewone rechtbanken lijkt me dan ook onredelijk. Het zou alleen nadelen, maar geen voordelen met zich brengen.

In verband met de behandeling van de tuchtzaken met gesloten deuren is beweerd dat het een gelegenheid is voor de Orde om in het geniep deontologische fouten en wantoestanden door de vingers te zien of onbestraft te laten.

Dat verwijt is ongegrond. Er bestaat immers een veelvoudige controle op de beslissingen van de tuchtraden. Vooreerst moeten alle beslissingen, in laatste aanleg genomen door de provinciale raden en door de raad van beroep, ter kennis worden gebracht

van de minister van Volksgezondheid, van de Nationale Raad van de Orde en van de overheid die de zaak aanhangig heeft gemaakt bij de tuchtraad. De provinciale raden zijn er bovendien toe gehouden uitspraak te doen binnen zes maanden, daar anders de zaak aanhangig wordt gemaakt bij de raad van beroep, hetzij op verzoek van de betrokken geneesheer of van de magistraat-assessor, hetzij op verzoek van de voorzitter en een ondervoorzitter van de Nationale Raad. Ten slotte kan tegen alle beslissingen van de provinciale raden hoger beroep worden ingesteld door de betrokken geneesheer, door de magistraat-assessor en door de Nationale Raad. En tegen alle beslissingen van de raad van beroep kan de betrokken geneesheer en ook de Nationale Raad zich voorzien in cassatie.

Het is voor de tuchtraden dus niet mogelijk aan de zaak gestelde feiten zo maar naar eigen willekeur te beoordelen of zonder gevolg te laten, of de rechten van de verdediging over het hoofd te zien.

Er wordt betoogd dat de tuchtraden van de Orde geen onpartijdige en geen onafhankelijke rechtscolleges zijn. In verband hiermede wordt aangevoerd dat in de tuchtraden geneesheren zitting nemen die tevens lid zijn van een syndicalistische artsenkamer met een strekking die soms niet die is van de syndicalistische kamer waarvan de geneesheer, die voor de tuchtraad terechtstaat, deel uitmaakt. Volgens degenen die dit opwerpen kan zulks oorzaak zijn van een partijdige beoordeling. Er wordt ook gesproken van collusie tussen de Orde en de syndicalistische artsenkamers in die zin dat sommige leden van de tuchtraden rechtstreekse richtlijnen ontvangen van die kamers. Er wordt zelfs beweerd dat in de tuchtraden geneesheren zitting nemen onder wie sommigen er belang kunnen bij hebben een collega-concurrent, die voor die tuchtraad terecht staat, te zien bestraffen, hetgeen eveneens oorzaak kan zijn van een partijdige beoordeling.

Deze verwijten zijn zwaar, om niet te zeggen lasterlijk.

In de eerste plaats meen ik hiertegen kordaat te moeten stellen dat dergelijke verwijten een lichtvaardige verdachtmaking zijn van de goede trouw, het plichtbesef, de eerlijkheid en de zin voor gerechtigheid van iedere burger die, in een samenleving als de onze en belast met een hem door de wet toevertrouwde opdracht, een oordeel moet vellen over zijn medeburger, ook al oefent die medeburger hetzelfde beroep uit.

Indien een dergelijke verdachtmaking a priori zou worden aanvaard, dan zou ze evenzeer moeten worden toegepast op de leden van de tuchtraden van andere beroepen, op de juryleden die zitting hebben in assisenzaken, op de rechters in sociale zaken — in handelszaken, op de beroepsmagistraten van onze hoven en rechtbanken, in één woord op ons ge-

hele rechtsbestel. Want ook al de organen daarvan zijn samengesteld uit mensen die, onvermijdelijk en met volle recht, ieder hun eigen politieke, religieuze of filosofische overtuiging, hun eigen en gewettigde economische of financiële belangen hebben, en die, eveneens met volle recht, ter verdediging van die belangen zich bij de een of andere vereniging hebben aangesloten.

Sta me toe, hier te getuigen dat meer dan dertig jaar ervaring in deze materie me heeft geleerd dat degenen onder ons, die in het kader van onze nationale instellingen ertoe geroepen worden een oordeel te vellen over hun medemens, het werkelijk doen met een diep besef van hun verantwoordelijkheid, onpartijdig, in volle onafhankelijkheid, in eer en geweten. En zij die als geneesheer deel uitmaken van de tuchtraden van de Orde, en die te oordelen hebben over een collega, maken daar geen uitzondering op, alle beweerde syndicale richtlijnen ten spijt. Ook dát hebben jaren ervaring in de schoot van de Orde van de Geneesheren mij geleerd.

Wel ben ik van oordeel dat moet worden vermeden al wat nadelig is voor de sereniteit van de debatten en al wat aanleiding zou kunnen geven tot argwaan voor enige vooringenomenheid, ook al is die argwaan niet verantwoord. Daarom lijkt het me ongepast dat geneesheren die een leidende functie bekleden in een syndicalistische artsenkamer, tevens zitting nemen in de tuchtraden en in de Nationale Raad. De onverenigbaarheid tussen beide functies zou m.i. wettelijk moeten worden vastgelegd.

Ten slotte zij nog aangestipt dat een geneesheer die voor een tuchtraad terechtstaat en die meent daartoe redenen te hebben, één of meer leden van die tuchtraad kan wraken op grond van motieven vermeld in art. 828 van het Gerechtelijk Wetboek. Dit zijn, samengevat, motieven van persoonlijk belang, van vijandschap, van bloed- of aanverwantschap e.d.

Er werd de jongste tijd beweerd dat de Orde ertegen gekant is dat geneesheren werken tegen de terugbetalingstarieven van de ziekenfondsen, m.a.w. zonder het remgeld te vorderen van de patiënt.

Volgens degenen die dit beweren zou daarin een bewijs te vinden zijn dat de Orde behoudsgezind is en vijandig staat tegenover de evoluerende vormen van beoefening van de geneeskunde.

Hoe oordeelt de Orde over deze aangelegenheid?

Het remgeld werd ingesteld door de wetgever. Zijn motief is wijs.

Wat aan de massa gratis gegeven wordt, zal die massa vlug gaan misbruiken. Gratis geneeskunde zal bijna onvermijdelijk leiden tot overconsumptie vanwege de patiënt, tot overvloedige prestaties vanwege de geneesheer. De kwantiteit van de prestaties zal pijlsnel stijgen. Maar de kwaliteit ervan zal

in dezelfde verhouding dalen. Overconsumptie op kosten van de gemeenschap zal op haar beurt een kettingreactie doen ontstaan: overrompeling van de medische spreekkamers door zogenaamde patiënten, voor onbenulligheden, maar vooral door simulators die komen aandragen met drogredenen. Deze overrompeling heeft dan weer tot gevolg: onverzorgde geneeskundige prestaties, tot schade van de echte zieken, catastrofale stijging van het reeds thans bijna onoverkomelijk miljardendeficit van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering, ondraaglijke sociale, economische en financiële weerslag op de gehele samenleving.

Nochtans, volgens de termen van de thans van kracht zijnde wetgeving, is het remgeld alleen "eisbaar". Uit dat woord is afgeleid dat het remgeld "kan", maar nooit verplicht "moet" worden gevorderd door de geneesheer.

Blijkbaar heeft de wetgever het remgeld niet verplicht willen stellen om het de geneesheer mogelijk te maken, in hetgeen men gebruikelijk noemt "sociale gevallen", zijn honorarium te beperken tot het bedrag dat het ziekenfonds aan de patiënt terugbetaalt.

Dit is een lofwaardig motief vanwege de wetgever.

Maar aangezien het remgeld niet verplicht aangekend moet worden heeft dit tot gevolg dat de geneesheer ook systematisch kan gaan werken tegen terugbetalingstarieven, onverschillig of het een zogenaamd sociaal geval is of niet. Doet de geneesheer zulks, dan kan de Orde niet optreden. Want die geneesheer maakt alleen gebruik van een recht hem verleend door de wet. En gebruik maken van een recht kan, op zich zelf, geen fout zijn.

De Orde kan echter wel een sanctie opleggen — en in het belang van de zieken is het haar plicht het te doen — zodra die werkwijze gepaard gaat met misbruiken, zoals reclame, commercialisatie van het beroep, ronselarij van patiënten, overvloedige medische prestaties enz..., hetgeen, bij zulke werkwijze, helaas, dikwijls het geval is.

Overigens geraakt de kritiek in verband met deze aangelegenheid voorbijgestreefd. De grotere meerderheid van het geneesherenkorps en ook de publieke opinie zijn gaan inzien dat volstrekt kosteloze geneeskunde niet volgehouden kan worden, dat er grenzen zijn aan de geldelijke mogelijkheden van de collectieve ziekteverzekering. Wanneer men bedenkt dat de uitgaven van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering 7 % van het nationaal inkomen vertegenwoordigen en sneller stijgen dan het nationaal inkomen zelf, is het duidelijk dat die grenzen zelfs overschreden zijn. Velen zijn er trouwens van overtuigd dat we met het huidige systeem de weg opgaan van de staatsgeneeskunde. Is dát de goede weg? Het wordt door velen sterk betwijfeld.

Hoe dan ook, het is verkeerd te beweren dat de Orde behoudsgezind is, dat ze vijandig staat tegenover de evoluerende vormen van beoefening van de geneeskunde. Welke ook die vormen mogen zijn: preventieve geneeskunde, zogenaamde sociale geneeskunde, groepsgeneeskunde, multidimensionele geneeskunde, de Orde kan die vormen van beoefening aanvaarden. Zij stelt alleen als voorwaarde dat de onveranderlijke beginselen van een waardige beoefening van de geneeskunde, waar het belang van de zieken centraal is gesteld, zouden worden geëerbiedigd en nageleefd.

Wat hun structuur betreft, wordt aan de tuchtraden soms verweten dat ze terzelfder tijd de functies van aanklacht, opsporing, onderzoek, vervolging en beslissing uitoefenen. Volgens degenen die dit verwijt formuleren staat zulks een objectieve berechting van de tuchtzaken in de weg.

Ik ben er niet van overtuigd dat de objectiviteit van de tuchtraden door die vereniging van verscheidene functies in één hand ooit in het gedrang is gekomen. Maar toch meen ik dat de opwerping gegrond is in die mate dat een dergelijke structuur in ons rechtsbestel inderdaad ongebruikelijk is. Alleen daarom reeds zou een hervorming wenselijk zijn, in die zin dat in de schoot van de tuchtraden de bevoegdheid tot aanklacht, opsporing, onderzoek en vervolging, enerzijds, en de bevoegdheid te beslissen, anderzijds, zou worden toegekend aan twee van elkaar volledig onafhankelijke organen, telkens samengesteld uit geneesheren en magistraten. Het zou de opsporing en het onderzoek van inbreuken op de medische deontologie in merkelijke mate bevorderen. — Ten slotte zou die hervorming gepaard kunnen gaan met een herziening van verscheidene, thans van kracht zijnde onduidelijke of minder gelukkige regels van procedure. Meteen zou kunnen worden overwogen of het niet aangewezen is het verval te voorzien van disciplinaire vervolgingen wegens verjaring. Dit is tot nog toe niet het geval. Maar het zou, me dunkt, redelijk zijn, omdat een dergelijk verval wel bestaat voor de strafrechtelijke vervolgingen wegens misdrijven. Een langere verjaringstermijn zou evenwel bepaald moeten worden, omdat vele disciplinaire vervolgingen eerst ingesteld kunnen worden nadat een strafrechtelijke veroordeling, die er de grondslag van is, in kracht van gewijsde is getreden.

Steeds met betrekking tot haar structuur, zijn sommigen van oordeel dat een corporatieve orde alleen samengesteld uit geneesheren onaanvaardbaar is. Als reden wordt opgegeven dat de geneeskunde geen monopolie mag zijn van het geneesherenkorps; dat de geneeskunde moet gezien worden in een brede optiek van algemene gezondheidszorg en dat een efficiënte gezondheidszorg slechts mogelijk is wanneer ze wordt aangepakt op maatschappelijk niveau en aandacht heeft voor alle ethische proble-

men.

Het is verkeerd te stellen dat de Orde alleen uit geneesheren bestaat, aangezien ook magistraten er deel van uitmaken. Bovendien wordt hier nogmaals verward tussen deontologie, enerzijds, en vorm van beoefening van de geneeskunde, anderzijds.

Niemand zal betwisten dat de gezondheidszorg ten huidige dage geen monopolie meer is van het geneesherenkorps, maar dat zij, overeenkomstig de eigentijdse sociale noden, team-work aan het worden is van een ploeg gezondheidsverzorgeren bestaande uit medici, paramedici, psychologen, pedagogen, maatschappelijke begeleiders. Zij krijgt een multidimensionele vorm, maar zij blijft een onderdeel van een algemeen gezondheidsbeleid. En een dergelijk beleid moet noodzakelijk het voorwerp uitmaken van een geheel van wettelijke bepalingen en administratieve reglementeringen die veel verder strekken en trouwens ook van een andere aard zijn dan de medische plichtenleer. Het is derhalve niet de taak van een louter disciplinair orgaan zoals de Orde om daarin te voorzien, maar wel van de overheid die voor dit algemeen gezondheidsbeleid moet zorgen, d.i. de wetgever en de minister van Volksgezondheid.

In het team-work van een multidimensionele geneeskunde zal iedere medewerker steeds zijn specifieke taak te vervullen hebben en zal hij daarin de regels van zijn eigen plichtenleer moeten naleven. Ten aanzien van de geneesheer zelf en van zijn specifieke medische prestatie wijzigt die vorm van multidimensionele gezondheidszorg in niets de beginselen van de medische deontologie. Het lijkt me dan ook niet noodzakelijk, zelfs in die optiek, de Orde te gaan omvormen tot een soort jury samengesteld uit vertegenwoordigers van de onderscheiden maatschappelijke standen en van de onderscheidene disciplines die aan deze vorm van gezondheidszorg medewerken.

Een laatste verwijt aan de Orde: zij is er alleen om de belangen van de geneesheren te dienen, niet die van de zieken.

Hoe weinig prettig het in dit voornaam gezelschap ook moge klinken, toch meen ik voor de weerlegging van dit altijd weerkerend verwijt te moeten kiezen voor het meest doelmatige argument. Het bestaat erin een reeks beslissingen aan te halen die gedurende de jongste drie jaar getroffen werden door de Nederlandstalige Raad van Beroep van de Orde. Ik citeer:

1° een reeks beslissingen waarbij aan tal van geneesheren verbod werd opgelegd meerdere medische "kabinetten" te bedienen. Deze maatregel werd getroffen telkens in het belang van de zieken, tot vrijwaring van een goede beoefening van de geneeskunde en om de continuïteit van de medische verzorging te verzekeren:

2° een reeks beslissingen waarbij, telkens op-

nieuw in het belang van de zieken, aan geneesheren een tuchtstraf werd opgelegd, gaande van de waarschuwing, de censuur, de berisping, de tijdelijke schorsing van het recht de geneeskunde te beoefenen, tot de definitieve schrapping van de lijst van de Orde. Die beslissingen werden getroffen tot bestraffing van diverse inbreuken op de medische plichtenleer, waaronder ik citeer : medisch niet verantwoorde raadplegingen en bezoeken ; medisch niet verantwoorde medicatie ; nalatigheid in de medische verzorging ; weigering gevolg te geven aan de oproep van het hulpcentrum "900" ; weigering deel te nemen aan de week-end en verlofdienst ; afleveren van medische voorschriften zonder persoonlijk en voorafgaand medisch onderzoek ; in rekening brengen van honorarium zonder medische prestatie ; het doen ontstaan of het onderhouden van toxicomanie bij een patiënt ; het verstrekken van dichotomie ; het nemen van geldelijk belang in de exploitatie van een kliniek ; schending van het beroepsgeheim ; commerciële publiciteit ; ronselarij van patiënten.

Uit deze opsomming mag nochtans niet de gevolgtrekking worden gemaakt dat de Orde alleen maar tuchtstraffen uitsprekt. Niets is minder waar.

In de eerste plaats zij met nadruk geconstateerd dat het aantal geneesheren dat zich schuldig maakt aan deontologische inbreuken gering is in verhouding tot hun volledig aantal. De meesten onder hen kwijten zich met veel plichtbesef en toewijding van hun zware en kiese taak. Het mag en moet worden gezegd dat wij in dit land kunnen bogen op een hoogstaand geneesherenkorps. Ongetwijfeld is dit, althans ten dele, mede dank zij de Orde. Zeker niet zozeer wegens haar beteugelende taak, maar in ieder geval wegens haar preventieve rol. Want haar belangrijkste taak bestaat erin de geneesheren bestendig van dienst te zijn door raadgevingen en adviezen, door richtlijnen te geven en maatregelen te treffen met betrekking tot de menigvuldige problemen die gedurig rijzen in verband met de medische plichtenleer. En het is dank zij die raadgevende en bemiddelende activiteit van de Orde dat heel wat moeilijkheden en conflicten, heel wat misbruiken, wantoestanden en inbreuken op de medische deontologie voorkomen worden.

Uit dit overzicht meen ik te mogen besluiten dat de Orde van de Geneesheren voor onze samenle-

ving, in een zo belangrijke sector als de volksgezondheid, een positieve waarde betekent, die niet zonder schade voor de gemeenschap zo maar overboord kan worden gegooid. Dit heeft nochtans niet belet dat de Orde wordt bekritiseerd en aangevallen, vaak lichtzinnig, soms boosaardig, meestal zonder kennis van zaken. Niet zelden waren zucht naar sensatie en, in enkele gevallen zelfs, persoonlijke wrok er de drijfveren van. Sommige dag- en weekbladen hebben zich zonder kritische zin tot die gemakkelijke vorm van contestatie geleend. En menigen heeft het aanvaard voor klinkende munt. Dit onderzoek heeft uitgewezen dat de meeste grieven die tegen de Orde worden aangevoerd ongegrond zijn, hetgeen niet wegneemt dat, zoals alle mensenwerk ook zij voor vervolmaking vatbaar is. In die mate is opbouwende kritiek deugdelijk en leidt zij naar een bestendig en noodzakelijk streven naar verbetering, omdat nu eenmaal het wezen der dingen verandering is, omdat alles in beweging is, omdat niets ooit voltooid of voor goed is vastgelegd, ook niet datgene wat de contestatie voorstaat. Precies daarom kan "afbreken" en "te lijf gaan" niet goed zijn. Het biedt geen bruikbare oplossing. Het is daarentegen wel zinvol verder uit te bouwen wat, vóór ons, anderen hebben opgericht, onbaatzuchtig, op grond van veel ervaring, met als enig doel tot ons aller welzijn bij te dragen tot een hoogstaande geneeskunde.

Medewerking aan deze verheven taak lijkt me een plicht te zijn, in de eerste plaats voor de geneesheren zelf, maar ook voor ieder van ons die iets te maken heeft met de Orde of met het gezondheidsbeleid, en geheel in het bijzonder voor hen die de verantwoordelijkheid op zich nemen bij te dragen, met het woord of met de pen, tot de vorming van de publieke opinie. Immers, zoals elke openbare instelling, is ook de Orde van de Geneesheren, als bestanddeel van ons cultureel patrimonium een gemeenschappelijk goed, dat door hen die daartoe zijn aangesteld op een verantwoorde wijze moet worden aangewend, maar dat door de contestatie niet naar willekeur mag worden neergehaald.

Leo VIAENE

*Raadsheer in het Hof van Beroep te Gent
Voorzitter van de Raad van Beroep
van de Orde der Geneesheren*

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 24 SEPTEMBER 1976

Voorzitter : de h. de Vreese

Raadsheer-rapporteur : de h. Châtel

Advocaat-generaal : de h. Colard

Advocaten : mrs. van Hecke en Claeys Boulaert

Overeenkomst—Oorzaak—Art. 1131 B.W.—Strekking
—Terugvordering—Kan principieel ingewilligd worden
—Taak van de rechter.

Art. 1131 B.W. beperkt zich ertoe te bepalen dat de verbintenissen of overeenkomsten die het aanhaalt, geen gevolg hebben en ontzegt zodoende elke vordering strekkende tot uitvoering van zodanige verbintenissen of overeenkomsten aan de erbij betrokken partijen.

Deze wetsbepaling verbiedt niet de terugvordering van hetgeen door een partij aan de andere tot uitvoering van de verbintenis of de overeenkomst werd betaald of overhandigd, welke terugvordering op grond van de artt. 1235 en 1376 B.W. als normaal gevolg van de door art. 1131 gestelde nietigheid principieel kan worden ingewilligd.

Hoewel de rechter kan weigeren de terugvordering in te willigen, hetzij omdat hij van oordeel is dat het aldus aan een van de contractanten toegekende voordeel de preventieve rol van de sanctie van de door art. 1131 gestelde absolute nietigheid in het gedrang zou brengen, hetzij nog omdat hij meent dat de sociale orde vereist dat een van de contractanten zwaarder moet worden getroffen, is hij niet verplicht dat te doen: het adagium "in pari causa turpitudinis cessat repetitio" is immers geen verplichte norm.

G. t/ Belgische Staat en S.

Gelet op het bestreden arrest op 7 maart 1975 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 6, inzonderheid het eerste lid daarvan, 8 van de besluitwet van 17 januari 1945 betreffende het sekwesteren van de goederen van de personen aan wie misdaden en wanbedrijven tegen de uitwendige veiligheid van de Staat worden ten laste gelegd, 6, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek, van de rechtspraak "In pari causa turpitudinis cessat repetitio" en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, na vastgesteld te hebben dat de tussen Schelfhout en eiser gesloten overeenkomsten nietig zijn en in principe geen rechtsgevolgen kunnen hebben tussen de contracterende partijen, desondanks de vordering tot terugbetaling van een als lening vermomde betaling van de koopprijs in een onwettige handel toewijst, zulks op grond dat "bij het onderzoek naar de toepasselijkheid van die rechtspraak immers uitsluitend rekening dient gehouden te worden met wat het openbaar belang vereist, zonder acht te slaan op het particulier belang van de partijen die de ongeoorloofde toestand in het leven hebben geroepen; bij het oplossen van die vraag er ten deze rekening mede dient te worden gehouden dat appellant (thans verweerder) optreedt als Dienst van het Sekwesteren en dus ter uitvoering van de hem door de wet opgelegde taak; dat men ten deze die belangen van de gemeenschap op de meest doelmatige wijze zal behartigen wanneer datgene wat door S. ter uitvoering van het door hem nagestreefd ontduiken van de wet werd betaald, terugbetaald wordt aan appellant die het zal beheren ter vrijwaring van de bovenvermelde rechten van de Staat",

terwijl, eerste onderdeel, het onder sekwesteren stellen op grond van de besluitwet van 17 januari 1945 een maatregel van burgerlijk recht is met het gevolg dat de Dienst van het Sekwesteren tegen de schuldenaars van de onder sekwesteren gestelde persoon niet méér rechten bezit dan deze persoon zelf (schending van de aangehaalde

artikelen van de besluitwet van 17 januari 1945);

tweede onderdeel, de vraag of de bescherming van de sociale orde de toewijzing of de verwerping vereist van een vordering tot teruggave van wat op grond van een nietige overeenkomst werd betaald, moet worden beslecht aan de hand van overwegingen die verband houden met de inhoud van de overeenkomst en de respectieve rol van ieder van de partijen in de daarmee beoogde wetsschennis (schending van de artikelen 6, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek en van de rechtspraak "In pari causa turpitudinis cessat repetitio");

derde onderdeel, het arrest, door zijn beslissing te staven, niet op overwegingen die verband houden met de inhoud van de onwettige overeenkomst en de rol daarin van ieder van de partijen, maar enkel op overwegingen die de taak van de Dienst van het Sekwesteren betreffen, niet enkel de hoger vermelde bepalingen schendt maar ook nalaat een antwoord te geven op het door eiser in zijn derde conclusie ontwikkelde verweer dat de zienswijze dat de Dienst van het Sekwesteren te aanzien is als een derde, enkel kan bijgetreden worden wanneer de betwiste handeling tot gevolg en als bedoeling heeft de gesekwesteerde insolvent te maken, zodat het arrest niet naar behoren met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Overwegende dat, na vastgesteld te hebben dat eerste verweerder, van rechtswege in de plaats gesteld van de Dienst van het Sekwesteren, beweerde dat voornoemde dienst te aanzien is als een derde wat de verbintenis aangaan door de gesekwesteerde (tweede verweerder) betreft, eiser weliswaar in conclusie poneerde "dat deze zienswijze enkel kan bijgetreden worden wanneer de betwiste handeling tot gevolg en als bedoeling heeft de gesekwesteerde insolvent te maken"; dat hij dit echter enkel stelde met betrekking tot het bewijs van de werkelijke aard tussen S. en eiser gesloten overeenkomst en in antwoord op de stelling van eerste verweerder dat "zelfs indien (eiser) door een tegenbrief ondertekend door de onder sekwesteren gestelde S. het bewijs leverde dat de werkelijk gesloten overeenkomst geen lening maar een verkoop uitmaakte, deze tegenbrief aan de Dienst van het Sekwesteren, die een derde is, niet tegenstelbaar zou zijn";

Overwegende dat, nu het arrest aanneemt dat de lening in werkelijkheid de verbintenissen vermomt welke eiser tegenover Julien S. heeft aangegaan naar aanleiding van zijn tussenkomst in een koop-verkoop van textielwaren in strijd met de wetgeving inzake bevoorradings in textielproducten, en dat deze overeenkomst, in strijd met de openbare orde, nietig is, het niet verder op bedoelde conclusie behoefde te antwoorden;

Overwegende dat artikel 1131 van het Burgerlijk Wetboek zich ertoe beperkt te bepalen dat de verbintenissen of overeenkomsten die het aanhaalt, geen gevolg hebben en, zodoende, elke vordering strekkende tot uitvoering van zodanige verbintenissen of overeenkomsten aan de erbij betrokken partijen ontzegt;

Overwegende dat deze wetsbepaling de terugvordering niet verbiedt van hetgeen door een partij aan de andere, tot uitvoering van de verbintenis of de overeenkomst, werd betaald of overhandigd, terugvordering welke, op grond van de artikelen 1235 en 1376 van hetzelfde wetboek, als normaal gevolg van de door ar-

tikel 1131 gestelde nietigheid, principieel kan worden ingewilligd ;

Overwegende dat, zo de rechter kan weigeren de terugvordering in te willigen, hetzij omdat hij van oordeel is dat het aldus aan een van de contractanten toegekende voordeel de preventieve rol van de sanctie van absolute nietigheid, door artikel 1131 van het Burgerlijk Wetboek gesteld, in het gedrang zou brengen, hetzij nog omdat hij meent dat de sociale orde vereist dat een van de medecontractanten zwaarder moet worden getroffen, hij echter niet verplicht is dit te doen vermits het adagium "in pari causa turpitudinis cessat repetitio" geen verplichte norm is ;

Dat het derhalve onverschillig is dat de terugvordering, zoals ten deze, uitgeoefend wordt door de Belgische Staat, in de plaats gesteld van de Dienst van het Sekwester, waarvan het middel stelt dat hij niet meer rechten bezit dan de gesekwestreeerde zelf, of nog dat de rechter zijn beslissing tot inwilliging van de terugvordering laat steunen op redenen die vreemd zijn aan de inhoud van de overeenkomst zelf of aan de rol die de partijen bij het sluiten ervan hebben gespeeld ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

En overwegende dat, ingevolge de hierna uitgesproken verwerping van het cassatieberoep, de eis tot verbindendverklaring door eiser tegen tweede verweerder ingesteld, geen belang meer vertoont ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening en de eis tot verbindendverklaring van het arrest ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Zie Cass., 8 december 1966, R.W., 1967-68, 397 ; *Pas.*, 1967, I, 434, met conclusie van de procureur-generaal HAYOIT DE TERMICOURT ; R.C.J.B., 1967, 5, met noot van JEAN DABIN, "In pari causa turpitudinis cessat repetitio : fondement, conditions et champ d'application de l'adage — 'Quid' pour les choses données en gage ?" ; VIEUJEAN, *Rev. trim. dr. civ.*, 1967, 731 ; H. COUSY, "De regels 'nemo auditur suam propriam turpitudinem allegans' en 'in pari causa turpitudinis cessat repetitio' en het arrest van 8 december 1966", *Jura Falconis*, 1966-67, nr. 4, blz. 5 ; H. BOONEN, "De rechtsspreuk : Nemo auditur propriam turpitudinem allegans", R.W., 1949-50, 1521.

Zie ook Cass., fr., 25 januari 1972, D., 1972, 413, en Hof Rouen, 2 oktober 1973, D., 1974, 378, met telkens de noot van PH. LE TOURNEAU, "L'auteur d'une libéralité illicite peut en demander l'annulation et obtenir la restitution des biens donnés". De teruggave wordt geweigerd door Hof Brussel, 14 oktober 1975, J.T., 1975, 713, met noot van G. BRICMONT en M. HUMBLET. Hof Brussel, 22 januari 1975, R.W., 1974-75, 2098, ontzegt aan degene die met ontduiking van omzetbelasting goederen verkocht heeft en daarvoor aangesproken wordt, een verhaalsrecht tegen hen aan wie hij de goederen doorverkocht heeft : de vordering toe te laten zou erop neerkomen de herhaling van soortgelijke misdrijven aan te moedigen.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 3 NOVEMBER 1976
Voorzitter-rapporteur : de h. Naulaerts
Advocaat-generaal : de h. Lenaerts
Advocaat : mr. Houtekier

Veiligheid en gezondheid van de arbeid—Veiligheidscomité—Verkiezing—Proces-verbaal van de kiesverrichtingen—Verbetering—Aanwezigheid van getuigen.

Zo de representatieve werknemersorganisaties getuigen hebben aangeduid om aanwezig te zijn gedurende de kiesverrichtingen voor het veiligheidscomité, impliceert zulks dat die getuigen in de gelegenheid moeten worden gesteld om aanwezig te zijn tot na de afloop van de verrichtingen.

Aangezien de getuigen het proces-verbaal van de kiesverrichtingen niet moeten ondertekenen, kan een louter materiële vergissing in het proces-verbaal onder de uitsluitende handtekening van de leden van het bureau worden rechtgezet.

De getuigen moeten echter wel de gelegenheid hebben aanwezig te zijn wanneer de verdeling van de mandaten op grond van een verkeerde berekening gebeurd is en het bureau na het afsluiten van de kiesverrichtingen opnieuw samenkomt om die verrichtingen met de wettelijke bepalingen in overeenstemming te brengen en het proces-verbaal dienovereenkomstig te verbeteren.

De Centrale der kleding en aanverwante vakken, aangesloten bij het A.B.V.V., t/ P.V.B.A. "B..." en de Christelijke Centrale der Textiel- en Kledingsbewerkers.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 september 1975 door het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, gegeven ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 14, 20, leden 6 en 10, 24, § 1, 1°, van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, gewijzigd door de wetten van 28 januari 1963, 10 oktober 1967, 17 februari 1971 en 23 januari 1975, 1, § 4, b, lid 1, en h, 1°, van de wet van 10 juli 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen, gewijzigd door de wetten van 17 juli 1957, 28 januari 1963, 17 februari 1971 en 23 januari 1975, 20, 28, 33, 35, 37, 43, 46, 47, 49, 50, 51 van het koninklijk besluit van 18 februari 1971 tot regeling van de ondernemingsraden, gewijzigd door het koninklijk besluit van 24 januari 1975, 20, 29, 34, 36, 38, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52 van het koninklijk besluit van 18 februari 1971 betreffende de aanwijzing van de personeelsafgevaardigden in de comités en arrondissementscomités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, gewijzigd door het koninklijk besluit van 24 januari 1975, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de door eiseres ingestelde vordering om voor recht te zeggen dat de definitieve verkiezingsuitslag vervat is in de processen-verbaal opgesteld op 28 mei 1975 en derhalve aan de lijsten nr. 2 in de beide verkiezingen twee zetels toekomen, en ondergeschikt om de verkiezingen te vernietigen, ongegrond verklaart om de redenen dat : de voorzitter van het stembureau, na op 28 mei 1975 de bedoelde processen-verbaal te hebben opgesteld en ondertekend maar alvorens ze te verzenden, vaststelde dat de toewijzing van de mandaten gebeurd was op grond van een verkeerde bereke-

ning; hij op 29 mei 1975 de leden van het stembureau terug samenriep en er overgegaan werd tot de verbetering van de processen-verbaal; krachtens de reglementering de verrichtingen van het bureau niet in één zitting afgesloten moeten worden en het bureau zijn activiteit mag hervatten ten einde een materiële vergissing te herstellen; het voltallig bureau derhalve terecht zijn werkzaamheden hervat heeft om, door rectificatie van het voorheen afgesloten proces-verbaal, de kiesverrichtingen correct door te voeren en de ingeslopen vergissingen, met volledig akkoord van alle leden van dit stembureau, te herstellen,

terwijl, eerste onderdeel, eiseres in haar gemotiveerde akte van beroep staande hield dat de getuigen, die op 28 mei 1975 mee gezeteld hadden, op 29 mei 1975 noch opgeroepen noch aanwezig waren en het arrest hierop niet antwoordt; het in zijn motieven alleen spreekt van "voltallig" bureau, maar het geenszins duidelijk is of dit al dan niet op de getuigen slaat en de gewijzigde processen-verbaal trouwens geen getuigen vermelden, zodat de bewijskracht ervan miskend wordt (schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek);

tweede onderdeel, het stembureau de in aanwezigheid van de getuigen op 28 mei 1975 opgestelde en ondertekende processen-verbaal van de verkiezingen op 29 mei 1975 niet regelmatig kon wijzigen met betrekking tot de verdeling van de zetels dan in aanwezigheid van de getuigen die van het stembureau op 28 mei 1975 deel hadden uitgemaakt, zodat de "verbeterde" uitslag in alle geval onregelmatig is (schending van de artikelen 14, 20, leden 6 en 10, 24, § 1, 1°, van de wet van 20 september 1948, 1, § 4, b, lid 1, en h, 1°, van de wet van 10 juli 1952, 20, 28, 33, 35, 37, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51 van het koninklijk besluit van 18 februari 1971 op de ondernemingsraden, 20, 29, 34, 36, 38, 44, 47, 48, 49, 50, 51 en 52 van het koninklijk besluit van 18 februari 1971 betreffende de veiligheidscomités):

Overwegende dat, zo de representatieve werknemersorganisaties, bij toepassing van de artikelen 28 van het koninklijk besluit van 18 februari 1971 tot regeling van de ondernemingsraden en 29 van het koninklijk besluit van 18 februari 1971 betreffende de aanwijzing van de personeelsafgevaardigden in de comités en arrondissementscomités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, getuigen hebben aangeduid om aanwezig te zijn gedurende het verloop van de kiesverrichtingen, zulks impliceert dat die getuigen in de gelegenheid moeten worden gesteld om aanwezig te zijn tot na afloop van deze verrichtingen;

Overwegende dat, naar luid van artikel 51 van eerstgenoemd besluit en artikel 52 van het tweede, het proces-verbaal van de kiesverrichtingen door alle leden van het bureau wordt ondertekend; dat, nu de handtekening van de getuigen niet is vereist, een louter materiële vergissing in het proces-verbaal na de ondertekening ervan kan worden rechtgezet onder de uitsluitende handtekening van de leden van het bureau;

Dat de getuigen echter wel de gelegenheid moeten hebben aanwezig te zijn, wanneer, zoals ten deze, de verdeling van de mandaten en de aanwijzing van de verkozenen is gebeurd op grond van een verkeerde bere-

kening en het bureau na het afsluiten van de kiesverrichtingen opnieuw samenkomt om die verrichtingen in overeenstemming te brengen met de wettelijke bepalingen en het proces-verbaal dienovereenkomstig te verbeteren;

Overwegende dat eiseres in haar akte van beroep betoogde "dat er op geen enkel ogenblik aan gedacht werd om ook maar de getuigen, die aanwezig waren bij de kiesverrichtingen, ter zake te consulteren of in kennis te stellen van hetgeen was gebeurd";

Overwegende dat het arrest zich ertoe beperkt vast te stellen dat de voorzitter van het stembureau, onmiddellijk na het zien van de vergissing, het «voltallig» stembureau opnieuw heeft samengeroepen; dat deze reden echter onduidelijk is, nu eruit onmogelijk kan worden afgeleid of het arrest aldus aanneemt dat de getuigen ook werden opgeroepen, ofwel of het oordeelt dat zodanige oproeping niet vereist was, hetzij omdat de werknemersorganisaties geen getuigen hadden aangewezen, hetzij omdat bij de verbetering van de processen-verbaal, die niet het herstel van een louter materiële vergissing beoogt, deze aanwezigheid niet voorgeschreven is;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

en zonder dat er aanleiding bestaat tot onderzoek van het eerste middel hetwelk tot geen vernietiging zonder verwijzing zou kunnen leiden,

Vernietigt het bestreden arrest;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter zou worden beslist;

Verwijst de zaak naar het Arbeidshof te Brussel.

HOF VAN BEROEP TE GENT

K.I. — 22 MAART 1977

Voorzitter: de h. Soenens

Raadsheren: de hh. De Buck en De Wulf

Advocaat-generaal: de h. Bauwens

Advocaat: mr. Van de Velde

Bescherming van de maatschappij—Internering—Onmiddellijke tenuitvoerlegging.

Uit het geheel van de artikelen 7 en 14 W. 1 juli 1964 dient besloten te worden dat de rechter geen onmiddellijke internering kan gelasten van een verdachte die op het ogenblik van de uitspraak in vrijheid is.

V.

Overwegende dat de verdachte en zijn raadslieden minstens tien dagen vooraf van plaats, dag en uur van verschijning voor het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling werden verwittigd terwijl het dossier gedurende hetzelfde tijdstip te hunner beschikking werd gesteld ter griffie,

Overwegende dat het hoger beroep van de verdachte tijdig en geldig werd ingesteld (tegen beschikking Raadkamer Rb. Dendermonde van 25 februari 1977) ;

I. *Nopens de aanleiding tot internering*

Overwegende dat de door de wet gestelde voorwaarden vervuld zijn ;

Dat de feiten vaststaan en het deskundig verslag formeel is op alle dienstige punten ; dat dit verslag, op zichzelf beschouwd, onbetwistbaar steunt op een voldoende informatie en daarenboven bevestigd wordt door de vorige zeer breedvoerige verslagen van prof. P. Ghijsbrecht van 24 augustus 1966, respectievelijk van dr. J. De Wilde van 10 januari 1970, verslagen waarvan de deskundige ter zake kennis heeft genomen en die in afschrift in het dossier berusten ;

Dat het enig voorbehoud van de deskundige ter zake nopens de sociale gevaarlijkheid van de verdachte niets anders betreft dan de juridische, criminologische en maatschappelijke aspecten van de feiten waarover het gaat, aspecten die trouwens buiten de bevoegdheid van de deskundige vallen ; dat deze laatste zich, zoals zijn voorgangers trouwens, ondubbelzinnig positief uitspreekt nopens de gevaarlijkheid van de verdachte, "psychiatrisch" beschouwd ;

Overwegende dat het hof voldoende ingelicht is en er geen aanleiding toe bestaat verdachte in observatie te stellen ten einde nader voorgelicht te worden ;

II. *Nopens de "onmiddellijke" internering*

Overwegende dat de verdachte terecht opwerpt dat deze modaliteit strijdig is met de Wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers ;

Dat het woord "onmiddellijk" dat voorkwam in de oude wet en tevens in het voorontwerp van de wet van 1964, door de wetgever weggelaten werd, evenals trouwens bepaalde in het voorontwerp voorziene modaliteiten, door de rechter eventueel te gelasten "wanneer de verdachte op het ogenblik van de internering in vrijheid is" (zie desaanvaande de rede van de procureur-generaal J. Matthijs van 1 september 1964 in R.W., 1964-65, meer bepaald het nr. 41 in kol. 136) ;

Dat zeker terecht wordt verklaard dat "de nieuwe wet handhaaft het beginsel van de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de interneringsbeslissingen" (ibidem) ; dat artikel 14 van de wet van 1964 dit zeker bevestigt waar het precies bepaalt — laatste twee alinea's — wat er voorlopig dient te worden gedaan voordat de commissie tot bescherming van de maatschappij de inrichting aangewezen zal hebben waar de internering moet plaatsvinden ;

Dat deze laatste bepalingen (art. 14, laatste twee alinea's) echter uitsluitend de gevallen betreffen waarin de verdachte hetzij in observatie is, hetzij in hechtenis is in een strafinrichting ;

Dat de wet niets in dit verband bepaalt voor het geval waarin de verdachte in vrijheid is en het daarenboven vaststaat dat een amendement van de Regering dat precies het geval behandelde, door de wetgever werd verworpen (*op. cit.*, nr. 48 in kol. 139) ;

Dat uit het geheel van de artikelen 7 en 14 van de

wet van 1964 dan ook formeel besloten dient te worden dat de rechter geen onmiddellijke internering kan gelasten van een verdachte die op het ogenblik van de uitspraak in vrijheid is (K.I. Gent, 31 maart 1965, R.W., 1964-65, 1698 ; K.I. Brussel, 9 september 1965, R.W., 1965-66, 1205) ;

Dat de tenuitvoerlegging in dat geval dient te geschieden conform de aanwijzingen van de commissie tot bescherming van de maatschappij en dan ook slechts nadat deze commissie zich in dit verband uitgesproken zal hebben ;

Om die redenen,

Het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling ;

Ontvangt het hoger beroep van de verdachte, verklaart het ten dele gegrond ;

Bevestigt de bestreden beschikking in zover de internering van de verdachte gelast werd en verdachte tot de kosten werd veroordeeld ;

Doet ze teniet in zover de Raadkamer de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de bevolen internering gelast heeft en, opnieuw wijzend desaanvaande,

Zegt dat de internering zal plaatsvinden in een inrichting aan te wijzen door de bevoegde commissie tot bescherming van de maatschappij ;

Beveelt derhalve de onmiddellijke invrijheidstelling van de verdachte zo hij niet om andere redenen is aangehouden ;

Veroordeelt de verdachte tot de kosten van deze aanleg.

NOOT—*De onmiddellijke internering*

1. Onder vigeur van artikel 7 van de Wet van 9 april 1930, vóór de wijziging ervan bij de Wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen, was het strafrecht dat de internering van de in artikel 1 bedoelde verdachten gelastte, verplicht de onmiddellijke tenuitvoerlegging van deze maatregel te bevelen (Cass., 27 september 1932, *Pas.*, 1932, I, 247 ; TH. COLLIGNON en R. VAN DER MADE, *La loi belge de défense sociale à l'égard des anormaux et des délinquants d'habitude*, pp. 233-234).

2. In de memorie van toelichting van de Wet van 1 juli 1964 wees de minister van Justitie, L. Merchiers, op de mogelijkheid om van de onmiddellijke internering af te zien wanneer de verdachte in vrijheid was zodat "een onmiddellijk verblijf in de inrichting tot bescherming van de maatschappij derhalve kon worden vermeden, wanneer de opschorting ingevolge overwegingen van psychotherapeutische aard aan te bevelen was" (*Parl. Besch.*, *Senaat*, 1959-60, nr. 514, p. 6).

Blijkens artikel 7 van het ontwerp — dat degelijk was voorbereid door een vaste commissie ingesteld bij Koninklijk Besluit van 19 februari 1956, voorgezeten door ridder A. Braas en samengesteld uit talrijke prominente juristen, geneesheren, psychiaters en ambtenaren — werd als algemene regel aangenomen dat de internering "onmiddellijk ten uitvoer gelegd wordt, behalve indien het gerecht er anders over beslist wanneer de verdachte in vrijheid is" (*Parl. Besch.*, *Senaat*, 1959-60, nr. 514, p. 18).

3. De commissie voor de justitie was het met deze zienswijze eens en preciseerde zelfs in artikel 6 : "Heeft de inobservatiestelling een einde genomen, dan wordt de verdachte tegen wie een bevel tot aanhouding is verleend, weder opgenomen in het arrest- of justitiehuis, tenzij zijn onmiddellijke internering wordt gelast overeenkomstig artikel 7" (*Parl. Besch.*, *Senaat*, 1962-63, nr. 256, p. 13).

Mevrouw J.E. Vandervelde, rapporteur van de commissie, overleed echter op 20 april 1963 en senator H. Rolin kreeg toen de opdracht het rapport aan te vullen en te voltooien. Terwijl het eindrapport artikel 6 ongewijzigd overnam, werd artikel 7 nu grondig hervormd (men hield o.m. rekening met

een amendement van senator J. Hambye). Tijdens de besprekingen bekrachtigden de leden van de commissie niet alleen de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de internering, maar sloten zelfs de mogelijkheid om daarover anders te beslissen — zoals voorgesteld door de commissie-Braas — volkomen uit.

Ingevolge deze nieuwe opvatting — die in feite aansloot bij de reeds geciteerde cassatierechtspraak (Cass., 27 september 1932, *Pas.*, 1932, I, 247) — werd de hele passage betreffende de onmiddellijke internering dan maar uit artikel 7 weggelaten.

Hier ligt nu de oorzaak van de vergissing, want samen met de opschorting van de maatregel werd ook de onmiddellijke uitvoering van de internering uit de tekst geschrapt (in art. 6 van het wetsontwerp bleef de onmiddellijke internering evenwel behouden!). Een scoop die kort na de inwerkingtreding van de minister van Justitie, P. Vermeylen, uitging, bevestigde deze gang van zaken.

4. In zijn openingsrede van 1 september 1964, lichtte de procureur-generaal J. Matthijs — zoals gebruikelijk stevig gedocumenteerd — de nieuwe Wet van 1 juli 1964 toe en verklaarde dat "het beginsel van de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de interneringsbeslissingen gehandhaafd bleef" (J. MATTHIJS, "Eb en vloed om de wet tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen", nr. 41, *R.W.*, 1964-65, 136).

Deze zienswijze strookte wellicht volkomen met die van de minister van Justitie en met de werkelijke bedoelingen van de wetgever, zoals deze blijken uit de parlementaire voorbereiding, maar alvast niet met de letter van de wet. Men hoefde slechts het nieuwe artikel 7 te vergelijken met de vorige wettekst om te kunnen beweren dat de wetgever, integendeel, de onmiddellijke internering uitdrukkelijk geweerd had uit de nieuwe rechtspleging.

5. Het is dan ook niet verwonderlijk dat enkele maanden later, de kamer van inbeschuldigingstelling te Brussel, op vordering van de substituit-procureur-generaal V. Van Honsté, besliste dat de onmiddellijke tenuitvoerlegging sinds de inwerkingtreding van de nieuwe wet niet meer kan worden gelast (K.I. Brussel, 9 september 1965, *R.W.*, 1965-66, 1205).

Het Hof van Beroep te Gent besliste integendeel, op conclusie van de advocaat-generaal De Geest, "dat het voor de hand ligt dat de aldus genomen beveiligingsmaatregel van sociaal verweer onmiddellijk moet worden ten uitvoer gelegd om het doel ervan te bereiken, d.i. de maatschappij te beschermen" (Hof Gent, 30 juni 1970, *R.W.*, 1970-71, 369).

Sedertdien bleef elkeen op zijn standpunt: in Gent bleef men de onmiddellijke internering bevelen en uitvoeren, in Brussel werd zulks afgewezen als onwettig...

6. In een arrest van het Hof van Cassatie van 23 december 1974 kwam het probleem zijdelings ter sprake en verre van de onmiddellijke uitvoering als onwettig te bestempelen, vond het Hof hierin zelfs een bijkomende grond voor de opsluiting van de geïnterneerde (*Arr. Cass.*, 1975, 482).

Is het gestoei met de onmiddellijke internering na het onderhavige arrest nu uit? Vermoedelijk niet, want de oplossing van deze patstelling ligt veeleer bij de wetgever. Indien de abnormale inderdaad, naar 's rechters oordeel, een gevaar voor de maatschappij oplevert, dan dient hij redelijkerwijze ook dadelijk te worden geïnterneerd en deze rauwelingse uitvoering kan slechts geschieden krachtens een uitdrukkelijke wettekst.

Er is hier dus blijkbaar een lacune in de Wet van 1 juli 1964 en de wil van de wetgever of de verklaring van de minister van Justitie kunnen bezwaarlijk de nood aan een uitdrukkelijke wetsbepaling vervangen.

A. Vandeplas

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

4e KAMER — 15 DECEMBER 1976

Voorzitter : mevr. Deloof

Rechters : de hh. Langohr en Mertens

Advocaten : mrs. Van Goethem, Hellenbosch, Bruneel en Leclef

1. Onrechtmatige daad—Aansprakelijkheid—Fout van de getroffene—Een voertuig aan een te jonge bestuurder toevertrouwen—2. Verzekering—Motorrijtuigen—Uitsluiting—Houder—Begrip.

1. *Zittende op de duozitting van de bromfiets van haar zuster die zij door een vriendinnetje liet besturen, heeft eiseres bij een door de bestuurster veroorzaakt ongeval letsels opgelopen.*

Een derde van de aansprakelijkheid wordt te haren laste gelegd, niet alleen omdat zij door verkeerde aanwijzingen te geven mede het ongeval heeft veroorzaakt, maar ook omdat zij de bromfiets toevertrouwde aan een meisje dat nog geen 16 jaar was; indien zij mischien niet wist dat het meisje te jong was om een bromfiets te mogen besturen, dan wist zij toch zeker dat haar vriendin te jong was om een duopassagier mee te laten rijden.

2. *Als houder van het motorrijtuig, ten deze een bromfiets, is van het recht op uitkering uitgesloten degene die als duopassagier meereed, wanneer blijkt dat de fiets hem door de eigenaar was toevertrouwd, maar hij het rijtuig heeft laten besturen door een derde, aan wie hij bovendien tijdens het rijden aanwijzingen inzake snelheid en richting gaf.*

Ziekenfonds L. en C. t/ De B., N.V. X en N.V. Y

Overwegende dat eisers de vergoeding nastreven van de schadegevolgen van een verkeersongeval te Schoten, waar de bromfiets (verzekerd bij 4e verweerster) bestuurd door Inge De B., met als duorijdstster Martine C., komende van links, aangereden werd door de personenwagen (verzekerd bij 3e verweerster) bestuurd door Marc K., komend van rechts, waardoor vooral de duorijdstster zwaar gekwetst werd;

Dat zij hun vorderingen instellen zowel tegen de autobestuurder en zijn verzekeraar op grond van ongeregelde snelheid, als tegen de bestuurster van de bromfiets en haar verzekeraar, op grond van miskennen van de voorrang rechts;

(...)

Overwegende dat tussen eisers en partijen De B. en de maatschappij X hoofdzakelijk betwist wordt wat volgt:

— Partij De B. werpt op dat Martine C. en niet zij aansprakelijk is: omdat Martine C. de haar toevertrouwde bromfiets van haar zuster liet sturen door een niet 16-jarige met bovendien een duorijdstster, en omdat zij stuuronderrichtingen gaf die op het laatste ogenblik de aanrijding veroorzaakten; en ook nog omdat zij, in die omstandigheden als duorijdstster, zelf het risico van het ongeval mede op zich nam;

— de maatschappij X werpt nagenoeg hetzelfde op, maar vooral dat, krachtens wettelijke en polisbepalingen, uitgesloten is van recht op uitkering, Martine C., als houdster van de bromfiets, omdat haar burgerlijke aansprakelijkheid door het contract is gedekt (modelcontract art. 7/1) en zij dan ook niet eens derde is;

I. Wat betreft de eigen aansprakelijkheid van Martine C.

Overwegende dat uit het dossier afdoende blijkt dat Elisabeth C. haar eigen bromfiets, op haar naam bij de maatschappij X verzekerd, aan haar zuster Martine

toevertrouwde, en dat deze die bromfiets liet besturen op de openbare weg door haar niet 16-jarige vriendin Inge De B., terwijl zijzelf op de duozitting meereed; evenals dat Martine C. op het kruispunt aan de bestuurster, die naar rechts wilde, aanwijzingen gaf om naar links te rijden, wat uiteraard bijgedragen heeft tot de aanrijding door de van rechts, op de rechterzijde der Wezelsebaan, aankomende auto van K.;

Dat aldus Martine C. zelf kennelijk fouten beging die het ongeval mede veroorzaakten;

Dat, indien zij mogelijk niet wist dat Inge De B. ongeveer zes maanden te jong was om een bromfiets op de openbare weg te besturen, zij zeker wist dat haar vriendin 2 1/2 jaar te jong was om bovendien een duorijder mee te voeren; dat zelfs indien de bestuurster naar eigen verklaring reeds bromfietsen bestuurd had "op onze hof", het toch voor de hand ligt, en ook door Martine C. beseft moest worden, dat het besturen van een niet eigen bromfiets, met de last en de onstabieleit vanwege een duorijder, over de openbare weg met zijn gevaren in het verkeersreglement uitvoerig behandeld, op een veel te jonge leeftijd, een belangrijke fout en onvoorzichtigheid was, medeoorzaak van het ongeval;

(...)

Dat verder Martine C. kennelijk in de gegeven omstandigheden een abnormaal risico nam door aldus mee te rijden, zodat ze ook deels haar eigen schade moet ten laste nemen;

Dat eiseressen tevergeefs rechtsleer en rechtspraak inroepen die de medeaanvaarding van risico's verwerpen bij goedwillig vervoer (Fagnart, *Le transport bénévole et l'acceptation des risques*, R.G.A.R., 1973, 8947; ook Hof Gent, 20 februari 1973); dat immers de aldaar gehuldigde stellingen alle doelen op het geval waar een bestuurder een medereiziger uit goedwil en te diens behoeve vervoert, maar er ook steeds op wijzen dat de risicoaanvaarding niet uit te sluiten is, telkens als het meereizende slachtoffer zelf een oorzakelijke fout beging (Fagnart, *l.c.*, bl. 8974/4: "L'acceptation des risques: faute de la victime"; en Hof Gent, *l.c.*: "dat dit aanvaarden van het risico slechts grond tot vrijstelling van gehele of gedeeltelijke aansprakelijkheid wordt, wanneer het als een fout in hoofde van het slachtoffer kan worden weerhouden");

Dat in het onderhavige geval het geenszins gaat om goedwillig vervoer van het slachtoffer door de bestuurster, maar veeleer om het laten sturen door een vriendin van de bromfiets waarover het slachtoffer de beschikking had, en waarbij het duozittend slachtoffer leiding gaf; dat bovendien zoals reeds hoger gezegd, de duozitster daarbij kennelijk fouten beging, medeoorzaak van het ongeval is;

(...)

Overwegende dat dan ten slotte de aansprakelijkheid tussen Martine C., eiseres, en Inge De B., verweerster, gedeeld moet worden, en wel a rato van een derde ten laste van eiseres en van twee derde ten laste van verweerster;

(...)

Dat dus de vorderingen van de onderscheiden eisers voor twee derde gegrond zijn ten laste van Inge De B.

II. Wat betreft de dekking door de maatschappij X

Overwegende, dat het eigen verweer van de verzekeraar, op grond van art. 4, § 1/1, der Wet van 1 juli 1956 en meer bepaald van art. 7/1 van het modelcontract motorrijtuigenverzekering, afgesloten door E.C. voor haar bromfiets, strekt tot volkomen uitsluiting der dekking, omdat uitgesloten zijn van recht op uitkering zij wier burgerlijke aansprakelijkheid zelf door het contract is gedekt, en die dan niet als "derden" kunnen worden beschouwd;

(...)

Dat met dat verweer van de verzekeraar ingestemd moet worden op basis van de bekende vaststaande gegevens van het dossier;

Dat inderdaad moet worden uitgegaan van de eigen verklaring van Martine C. aan de politie op 17 maart 1972: "Inge De B. reed op mijn bromfiets. Ik zat achterop. Ik heb haar gezegd dat zij naar links moest. Zij is dan gestopt (wat echter twijfelachtig blijkt, zoals ook in vorig vonnis en arrest aangestipt) ... en draaide de bromfiets naar links"; en ook op die van Inge De B. dezelfde dag: "Martine zei dat ik moest minderen tot 20 km/uur. Aan het kruispunt week ik uit naar rechts. Martine zei dat ik naar links moest. ... Ik zette de bromfiets in de goede richting, dus naar links gekeerd";

Dat daarenboven blijkt, o.m. uit de eigen conclusies van C., dat de bromfiets, eigendom van Elisabeth C. en op haar naam verzekerd, door haar in gebruik was gegeven aan haar zuster Martine, die aldus stellig houdster werd van het voertuig;

Dat zij dit ook bleef, al liet zij de bromfiets tijdelijk besturen door haar vriendin De B., waarbij zij, zoals gezegd, als duorijdster meereed, en tevens bij het rijden onderrichtingen gaf inzake snelheid en richting;

Dat de verzekeraar hier duidelijk steun vindt in de heersende rechtspraak over mederijdende houders van een voertuig die een ander bij gelegenheid laten rijden (Hof Luik, 4 januari 1965, B.A., 1965, 292; Cass., 6 november 1975, R.W., 1975-76, 2168: "Zowel uit de tekst van die bepaling (Wet 1 juli 1956, art. 3, lid 1) als uit het hoofddoel van deze, die beoogt dat de benadeelde derde vergoed wordt, blijkt dat de uitdrukking 'houder van het verzekerde voertuig' in de ruimste zin moet worden begrepen; dat houder is ... hij die, zonder eigenaar of zonder noodzakelijk bestuurder te zijn van het verzekerde voertuig, daarover materieel de beschikking heeft" (het arrest van 6 november 1975 achtte aldus gegrond het middel van de verzekeraar dat de "houder" van een voertuig ingevolge de artt. 3 en 7 der polis de hoedanigheid van verzekerde niet kan cumuleren met die van derde begunstigde);

Dat eisers zich van de uitsluiting van het slachtoffer als "houdster", niet kunnen afmaken door hun eenvoudig betoog in conclusie van 8 april 1975 dat C. het voertuig niet bestuurde noch bezat, en Inge De B. daarentegen vanaf de woning C. het voertuig bestuurde; dat immers het rechtsbegrip "bezit" wezenlijk enger is dan het feitelijk begrip "detentie" door de "houder", en dat de houder geenszins dezelfde persoon is of moet zijn als de bestuurder;

Overwegende derhalve dat de vorderingen tegen de N.V. X ongegrond zijn;

(...)

VREDEGERECHT TE MOL

21 DECEMBER 1976

Rechter : de h. G. Luyten

Advocaat : mr. Hendrickx loco Schuermans

Pacht—Opzegging—Eigen gebruik—Geldigverklaring.

De exploitatie van een landbouwbedrijf in de vorm van een naamloze vennootschap is mogelijk.

De pachtwet is van toepassing op gronden, dienstig voor het fokken of vetmesten van dieren, indien deze dieren hoofdzakelijk worden gevoed met voedsel, dat op het bedrijf zelf wordt voortgebracht.

N.V. W. t/ L. en V.

Overwegende dat de vordering strekt (...) de gegeven pachtopzegging geldig te horen verklaren betreffende de percelen bouw- en weiland gelegen te Mol-Postel (...);

Overwegende dat niet wordt betwist :

— dat verweerders de percelen in pacht hebben genomen van de toenmalige eigenaar notaris Van U., sinds 15 maart 1961, tegen de pacht prijs van 1.500 frank per hectare en per jaar ;

— dat eiseres sindsdien eigenares is geworden van voormelde percelen en in de rechten en verplichtingen van notaris Van U. is opgevolgd ;

— dat door eiseres in hoedanigheid van eigenares regelmatig opzegging werd gegeven op 4 maart 1976, tegen het einde der tweede pachtperiode, namelijk tegen 15 maart 1979 ;

Overwegende dat deze opzegging werd gegeven om de percelen zelf in gebruik te nemen en te exploiteren, en eiseres ter zitting preciseert : voor "landbouwdoeleinden" ;

Overwegende dat dit niet uitgesloten is bij de statuten en integendeel het maatschappelijk doel omvat o.a. fabricage en verwerking, aankoop en verkoop in het groot en in het klein, met inbegrip van in- en uitvoer, van veevoerders, alle produkten van zuivelindustrie en van de landbouw, en alle aanverwante produkten en dit in alle vormen alsmede de aan- en verkoop met inbegrip van in- en uitvoer van dieren, en geslacht vee en vlees, en het kweken of laten opkweken van kalveren, en andere dieren (specifieke landbouwbedrijvigheden) ;

Overwegende dat als criterium van landpacht wordt gesteld :

— het moeten landelijke goederen betreffen,

— welke natuurlijke of nijverheidsvruchten opbrengen,

— en hoofdzakelijk voor dit doel in gebruik worden genomen (A.P.R., *Landpacht*, nr. 2),

en in huidig geval aan deze criteria wordt voldaan, minstens kan worden voldaan door de ingebruikneming der gronden door eiseres ;

Dat inderdaad volgens de statuten eiseres én een industriële bedrijvigheid heeft én een specifieke landbouwbedrijvigheid, en niet noodzakelijk de landbouwbedrijvigheid de voornaamste moet wezen ;

Dat de rechtbank enkel dient te onderzoeken of

in verband met de algemene bedrijvigheid van eiseres, de gronden in kwestie door haar in gebruik genomen "kunnen" worden voor landbouwdoeleinden, hetgeen zeker hier het geval is o.a. in verband met veeteelt ;

Overwegende dat verweerders zich ertoe beperken ter zitting bij mondelinge conclusie op te werpen :

1° dat zij van de toenmalige eigenaar de belofte hadden gekregen dat bij beëindiging van de pacht of wijziging van de pachtgronden, hij voor hen zou zorgen voor andere pachtgronden ;

2° dat in het onderhavige geval de Belgische pachtwetgeving niet van toepassing is, en eiseres beschouwd dient te worden als houdend een "industriële bedrijf" ;

3° dat zij bij beëindiging der pacht recht hebben op een vergoeding, daar het de helft van hun inkomen betreft ;

Wat het eerste middel betreft

Overwegende dat waar verweerders zich beroepen op een "belofte" van notaris Van U., hun gegeven een tiental jaren terug, hiervan geen enkel geschrift noch bewijs wordt voorgebracht, zelfs geen aanbod van bewijs, dat dit zelfs niet meer zou kunnen bewezen worden met getuigen, welke inderdaad na dit tijdsverloop geen enkele betrouwbaarheid noch nauwkeurigheid meer zouden kunnen bieden ;

Overwegende dat zelfs in geval van bewijs van dit gegeven, quod non, deze persoonlijke verbintenis, niet zou kunnen tegengesteld worden aan eiseres, die desbetreffend bij de overname der gronden geen enkele verbintenis heeft aangegaan ;

Wat het tweede middel betreft

Overwegende dat de Belgische wetgeving dient te worden toegepast ook op pachters van andere nationaliteit, die landbouwgronden in pacht nemen op Belgisch grondgebied ;

Overwegende dat de Belgische pachtwetgeving ook geen beperkingen aan de landbouwbedrijvigheid oplegt om toepassing te verkrijgen van de pachtwet, en deze bindend en geldig blijft ook voor landbouwbedrijven met zeer grote omvang, en ook voor "gemengde" bedrijven ;

Overwegende dat in de Belgische wetgeving niet is uitgesloten de exploitatie van landbouwbedrijf in de vorm van een wettelijke vennootschap (in het onderhavige geval in de vorm van een "naamloze vennootschap") ;

Dat wel een onderscheid dient te worden gemaakt tussen "landbouwbedrijf" en "industriële vetmesterijen" ;

Overwegende dat de pachtwet niet van toepassing zou zijn op de huur van onroerende goederen die uitsluitend gebruikt worden voor industriële vetmesterijen en fokkerijen, onafhankelijk van een landbouwbedrijvigheid (art. 2, 1°, der Wet van 4 november 1969 ; zie Eeckloo, *Pacht en voorkoop*, nr. 28, en d'Udekem d'Acoz en Snick, *Pachtwet*, nr. 20) ;

Dat de gronden bestemd kunnen worden buiten de industriële bedrijvigheid van eiseres, voor specifieke landbouwbedrijvigheid, en hieronder dient te worden verstaan "beroepsactiviteit tot de produktie van landbouwprodukten waarvan de opbrengst voor de markt en verdere verkoop bestemd is (*Parl. Besch., Senaat*, 1964/65, nr. 295, p. 5) ;

Dat volgens de doelstellingen van eiseres o.a. het kweken van kalveren afhankelijk is of minstens "kan zijn" van landbouwbedrijvigheid o.a. voor het vetweiden van kalveren ;

Overwegende dat de pachtwet van toepassing blijft op gronden gebruikt voor het fokken of vetmesten van dieren, indien deze dieren hoofdzakelijk worden gevoed met voeders die op het bedrijf zelf worden voortgebracht (zie *Parl. Besch., Senaat*, 1964/65, nr. 295, p. 7, 1968/69, nr. 422, p. 2 ; Eeckloo, *Pacht en voorkoop*, nr. 28, pp. 60-61) ;

Dat een aanwijzing hoewel geen absoluut bewijs te vinden is in het feit dat de werknemers van eiseres afhankelijk van de hoofdafdeling "kalvermesterij" onder het paritair comité voor de landbouw vallen, hetgeen erop wijst dat zij in hoofdzaak landbouwactiviteiten verrichten ;

Wat het derde middel betreft

Overwegende dat zoals bij voorgaande middelen, verweerders nogmaals niet preciseren op welke rechtsgronden zij steunen om schadevergoeding te vorderen en de rechtbank zoals trouwens bij het opwerpen van voormelde middelen maar moet gissen en veronderstellen om uit te maken wat verweerders nu juist beogen ;

Overwegende dat ingeval verweerders bedoelen vergoedingen voor prijzen (meststoffen en navetten) en beweren dat niettegenstaande regelmatige opzegging hiervoor nog vergoeding verschuldigd zou zijn, zij hiervoor enkel eventueel rechten zouden kunnen doen gelden bij het verlaten der pachtgronden doch niet vooraf, hetgeen een vordering voor de toekomst zou uitmaken die niet ontvankelijk is (*actio ad futurum*) ;

Overwegende dat verweerders ingevolge de Belgische pachtwetgeving alle rechten op schadevergoeding behouden ingeval door eiseres aan de voorwaarden van de "zelf-ingebruikneming voor landbouwdoeleinden" niet zou worden voldaan ;

Overwegende dat zelfs ingeval bij het beëindigen van de pacht dit voor de pachters (verweerders) de helft van de door hen in hun bedrijf opgenomen gronden betreft, en dus de helft van hun inkomen zou vertegenwoordigen, dit geen reden is om de wetgeving zelf niet toe te passen, en deze ook niet bepaalt dat hierdoor op zichzelf een schadevergoeding aan de pachter verschuldigd is ;

Overwegende dat de gegeven opzegging geldig en gegrond dient te worden verklaard zoals gevorderd en zoals hierna bepaald ;

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 15 september 1976

Betekening en kennisgeving—Dagvaarding van een partij met gekende woonplaats in Zwitserland.

Voor een vordering tot herziening m.b.t. een arbeidsongeval tegen een in Zwitserland wonende verweerder werd het exploit van rechtsingang betekend aan de procureur des Konings te Brussel. Het bestreden arrest (Arbh. Brussel, 16 oktober 1973), dat die betekening ongedaan verklaart op grond

dat de deurwaarder overeenkomstig art. 40, lid 1, Ger.W. aan de verweerder bij een ter post aangetekende brief een afschrift van de akte had moeten sturen, wordt op de volgende gronden vernietigd.

"Overwegende dat uit de processtukken blijkt dat het exploit van de gerechtsdeurwaarder van 22 oktober 1971, waardoor verweerder werd gedagvaard, diens identiteit en woonplaats in Zwitserland vermeldt, dat de gerechtsdeurwaarder vervolgens vermeldt dat, aangezien de gedaagde woonachtig is in Zwitserland, hij voor hem, overeenkomstig artikel 40 van het Gerechtelijk Wetboek en de wetsbepalingen ter zake, twee afschriften van het exploit aan de procureur des Konings te Brussel heeft afgegeven, in zijn parket en er sprekende tot een van zijn substituten, die het origineel voor gezien heeft getekend ;

"Overwegende dat krachtens artikel 40, lid 1, van het Gerechtelijk Wetboek, de betekening aan hen die in België geen gekende woonplaats, verblijfplaats of gekozen woonplaats hebben, wordt gedaan bij een ter post aangetekende brief aan hun woonplaats of aan hun verblijfplaats in het buitenland, 'onverminderd enige andere wijze van toezending overeengekomen tussen België en het land waar zij hun woon- of verblijfplaats hebben' ;

"Overwegende dat het Internationaal Verdrag betreffende de burgerlijke rechtsvordering, gesloten op 1 maart 1954 te 's-Gravenhage, in zijn artikel 1, lid 1, onder de titel 'Mededeling van gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken', bepaalt dat in burgerlijke of handelszaken de aanvragen tot betekening van akten langs consulaire weg zullen gebeuren ; dat artikel 1, lid 4, nochtans vermeldt : 'De voorafgaande bepalingen beletten niet dat twee verdragsluitende staten zich verstaan om het rechtstreeks verkeer tussen hun wederzijdse autoriteiten toe te laten' ;

"Overwegende dat het Internationaal Verdrag op 14 november 1896 te 's-Gravenhage gesloten, door Zwitserland en door België bekrachtigd, bepaalde dat het overmaken van verzoeken tot betekening van akten in het buitenland langs diplomatieke weg zou gebeuren 'tenzij de rechtstreekse mededeling tussen de overheden van de twee staten aanvaard wordt' ;

"Overwegende dat een verklaring van 29 november 1900 tussen België en Zwitserland gewisseld omtrent het overmaken van gerechtelijke of buitengerechtelijke akten en van ambtelijke opdrachten in burgerlijke zaken en in zaken van koophandel vermeldt dat 'de Belgische en de Zwitserse rechterlijke overheid (parketten en rechtbanken) gemachtigd zijn tot rechtstreekse briefwisseling met elkander voor het overmaken van gerechtelijke en buitengerechtelijke akten en van ambtelijke opdrachten in burgerlijke zaken of in zaken van koophandel, wanneer het volgen van de diplomatieke weg niet wordt vereist door bijzondere omstandigheden' ;

"Dat die verklaring van kracht is gebleven onder het Verdrag van Den Haag van 1 maart 1954 ;

"Overwegende, derhalve, dat de betekening van het exploit van rechtsingang ten deze wettelijk werd aangevraagd door een mededeling van parket tot parket zoals tussen Zwitserland en België is overeengekomen ;

"Dat door het ongedaan verklaren van die betekening, om de reden dat zij niet over de post is gebeurd, het arrest zijn beslissing niet wettelijk verantwoordt ;

"Dat het middel gegrond is ;

"Overwegende dat de vernietiging van het dispositief waarbij de betekening door de gerechtsdeurwaarder aan de procureur des Konings ongedaan wordt verklaard, de vernietiging meebrengt van het dispositief waarbij de gerechtsdeurwaarder in de kosten wordt veroordeeld, dat het gevolg is van het eerste."

(Voorzitter : de h. Polet—Raadsheer-rapporteur : de h. Meeüs—Advocaat-generaal : de h. Duchatelet—Advocaat : mr. Van Ryn—In de zaak : N.V. Verzekeringsmaatschappij Zurich t/ D'A.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 13 oktober 1976

Sociale promotie—Urenkrediet—Recht om afwezig te zijn op het werk met behoud van loon—Aantal uren dat het gevolgde cursusjaar omvat—Begrip.

Eiseres tot cassatie voert aan dat art. 3, § 1, W. 10 april 1973, een strikte gelijkwaardigheid beoogt tussen enerzijds de duur van de geoorloofde afwezigheid en anderzijds de duur van het werkelijk bijwonen van de cursussen van het gevolgde cursusjaar en dat het bestreden arrest (Arbeidshof Bergen, 3 juli 1975) bijgevolg niet kon beslissen dat een cursus van 50 minuten recht geeft op een kredietuur dat bestaat in het recht om op het werk afwezig te zijn met behoud van het normaal loon gedurende 60 minuten.

Dit middel faalt naar recht:

"Overwegende dat deze wetsbepaling inhoudt dat de werknemer die ten minste reeds twee jaar met vrucht het onderwijs voor sociale promotie heeft gevolgd het recht heeft om, met behoud van zijn normaal loon, op het werk afwezig te zijn gedurende een aantal uren dat overeenstemt met het aantal cursussen dat het gevolgde cursusjaar omvat;

"Dat de wet aldus, zonder een afwezigheidsuur met de duur van een les te vergelijken, aan de werknemer het recht heeft willen verlenen om jaarlijks afwezig te zijn gedurende een totaal aantal uren gelijk aan het aantal cursussen dat het door deze werknemer gevolgde cursusjaar omvat, ongeacht de structuur van de programma's en hun uurrooster ingevolge de reglementering en de gebruiken in de inrichtingen waar het onderwijs voor sociale promotie wordt gegeven;

"Overwegende dat het arrest, dat vaststelt dat de materie welke aan verweerder werd onderwezen, in beginsel 520 cursussen per jaar in beslag nam, zoals blijkt uit het diploma dat hem werd afgeleverd, wettelijk beslist dat hij het recht had om gedurende 520 uren op het werk afwezig te zijn."

(Voorzitter: de h. Polet—Raadsheer-rapporteur: de h. Janssens—Advocaat-generaal: de h. Duchatelet—Advocaten: mrs. Van Ryn en Simont—In de zaak: N.V. A. t/ L.)

NOOT—Dit arrest beslecht de lang omstreden kwestie of de duur van de afwezigheid van de werknemer per gevolgde cursusuur 50 minuten dan wel een volledig uur mag bedragen.

Hof Antwerpen (4e Kamer), 17 november 1976

1. *Vervoer—Rembourszending—Bewijs van de betaling bij aflevering*—2. *Boetebeding—Verhogingsbeding—20 %—Nietig.*

Appellante eist betaling van het bedrag van twee facturen. Geïntimeerde erkent de waren waarop de facturen betrekking hebben, ontvangen te hebben, maar verwijst naar de vermelding "onder rembours" op de facturen en beweert deze bij de aflevering betaald te hebben, zonder dat zij echter een betalingswijze aanduidt.

"Overwegende dat, hoewel het gebruikelijk is dat een rembourszending afgeleverd wordt tegen betaling van de factuurwaarde, het niet 'ondenkbaar' is zoals de geïntimeerde, hierin gevolgd door de eerste rechter (Kh. Antwerpen, 23 april 1974), het uitdrukt, dat een aflevering zonder inning gebeurt; dat men zich inderdaad allerlei gevallen kan inbeelden waarin dit niet gebeurt en het C.M.R.-Verdrag zelfs uitdrukkelijk bepaalt welke de aansprakelijkheid van de vervoerder is tegenover de afzender ingeval de goederen aan de geadresseerde zijn afgeleverd zonder inning van het remboursement;

"Overwegende dat de aflevering van de koopwaar dan ook slechts een vermoeden van betaling schept, dat door alle middelen ontkracht kan worden;

"Overwegende dat ter zake geïntimeerde niet geïntimeerd heeft tegen het rekeninguittrek van 31 januari 1973, waarin de facturen als onbetaald gebleven waren opgenomen; dat zij dit niet over het hoofd kon zien, aangezien dit uittreksel slechts op vier facturen betrekking had en de twee kwestieuzes veruit de aanzienlijkste waren;

"Overwegende dat geïntimeerde de aangezekende en omstandige aanmaningen van 24 januari en 21 februari 1973 eveneens zonder antwoord liet; dat in de aanmaning van 24 januari 1973 erop gewezen werd dat zij beloofd had

kopie van haar betalingen te zenden;

"Overwegende dat uit dit alles dient te worden besloten dat het vermoeden van betaling niet gehandhaafd kan blijven, en dat de twee facturen onbetaald bleven en de eis tot betaling van de bedragen gegrond is."

Maar de toepassing van het verhogingsbeding wordt als volgt afgewezen:

"Overwegende dat het gevorderde schadebeding van 20 % door zijn percentsgewijze berekening van de schadeaanpraak hier een dusdanige wanverhouding doet ontstaan tussen de gevraagde vergoeding en de potentiële schade dat de zgn. schadeloosstelling elk vergoedend karakter mist en in feite een verrijking nastreeft in strijd met de artt. 6 en 1229 B.W."

(Voorzitter: de h. Blockx—Raadsheeren: de hh. Spaas en Van Nuffel—Advocaten: mrs. Maes loco Kortleven en Mous loco Engels—In de zaak: P.V.B.A. E. t/ P.V.B.A. S.)

Rb. Kortrijk (1e Kamer), 10 februari 1977

Bevoegdheid—Eis tot ontbinding van een contract met schadevergoeding—Bevoegdheid bepaald door bedrag van geëiste vergoeding.

Eiseres heeft voor 114.600 fr. een auto verkocht aan gedaagde. Op grond dat deze de wagen niet afneemt, vordert zij dat het contract te zijnen laste ontbonden wordt en dat hij veroordeeld wordt tot betaling van een schadevergoeding van 22.920 fr., met de gerechtelijke interesten en de proceskosten.

Beslissend over de door gedaagde opgeworpen exceptie van onbevoegdheid, oordeelt de rechtbank dat het gaat om een vordering waarvan de waarde bepaald is en dat art. 592 Ger.W. geen toepassing vindt:

"Art. 590 Ger.W. bepaalt dat de vrederechter kennis neemt van de vorderingen die 25.000 fr. niet overschrijden.

"Om de waarde van de vordering te beoordelen moet het bedrag dat als hoofdsom wordt gevorderd in aanmerking genomen worden, met uitsluiting van de gerechtelijke rente en van alle gerechtskosten (cf. art. 557 Ger.W. in fine).

"Het is duidelijk dat, zoals verweerder stelt, de vordering geen 25.000 fr. bedraagt.

"Eiseres voert daartegen aan dat haar vordering eerst strekt tot ontbinding van het verkoopcontract, waarvan de waarde manifest buiten de bevoegdheid van de vrederechter valt.

"Dit is ter zake niet dienend. Het gaat hier duidelijk om een vordering waarvan de waarde bepaald is, zodat er zelfs geen toepassing van art. 592 Ger.W. kan worden gemaakt.

"Evenmin kan op de vordering art. 559 Ger.W. toegepast worden, waarin bepaald wordt dat wanneer de gevorderde som deel uitmaakt van een betwiste schuldvordering van een hoger bedrag de bevoegdheid bepaald wordt door het bedrag van de titel of in voorkomend geval door het bedrag van het saldo van gemelde schuldvordering, zelfs indien het bedrag van de gevorderde som minder hoog is.

"Art. 559 Ger.W. wijkt immers af van art. 557 Ger.W. zodra vaststaat dat het gevorderde bedrag slechts een gedeelte is van een grotere schuld waarvan het totale bedrag wordt betwist. Daarbij moet het dan nog gaan om een ernstige en ter zake dienende betwisting van het totale bedrag der schuld, anders blijft de vrederechter bevoegd wanneer het saldo minder dan 25.000 fr. bedraagt.

"In casu kan daarvan geen sprake zijn, aangezien de enige betwisting tussen partijen het gevorderde schadebedrag betreft.

"De vordering van eiser zoals in de dagvaarding gesteld, is duidelijk. Hij vordert overeenkomstig art. 1184 B.W. de ontbinding van de overeenkomst met schadevergoeding, waarbij hij zelf de waarde van zijn vordering bepaald heeft. Deze waarde bedraagt geen 25.000 fr."

Overeenkomstig de door gedaagde verstrekte aanwijzing wordt de zaak verwezen naar het Vrederecht te Harelbeke.

(Voorzitter: de h. Vancraeynest—Rechters: de hh. Calens en Decorte—Advocaten: mrs. Goddeeris en Derycke—In de zaak: P.V.B.A. Garage O. t/ B.)

NOOT—Zie toch A. FETTWEIS, *Bevoegdheid*, nr. 102: "De werkingssfeer van deze bepaling [art. 592] is ruim, want het komt veel voor dat het bedrag van de vordering niet bepaald is: een vordering tot het terugbekomen van eigendom, tot verbreking van een overeenkomst, tot aflevering van een zaak, enz." En nr. 113: "Brenge wij de regels die voorkomen in de artikelen 558 en 592, met elkaar in verband, dan blijkt dat deze laatste bepaling toegepast moet worden om de *bevoegdheid* te bepalen, wanneer een punt van een vordering met een wettelijk onbepaalde waarde samengaat met een of meer eisen in verband met geldbedragen die in totaal geen 25.000 frank bedragen."

EUROPEES RECHT

Weekoverzicht van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

(Week van 28 februari - 4 maart 1977)

Zaak 84/76 — Collic/F.O.R.M.A. — 1.3.1977 (prej. zaak)

Premie voor het niet in de handel brengen van melk

Het hoofdgeding komt voort uit een besluit van het Franse orgaan dat bevoegd is een gedeelte van de communautaire premie voor het niet in de handel brengen van melk terug te vorderen van verzoeker in het hoofdgeding wegens niet-naleving van de gestelde voorwaarden.

Ten einde de toeneming der overschotten van melk en melkprodukten te beperken en de produktie van rundvlees te bevorderen, heeft de Raad een verordening vastgesteld houdende premies aan landbouwexploitanten die — zonder hun melkproduktie volledig te beëindigen — volledig afzien van het in de handel brengen van zuivelprodukten. Het bedrag dezer premie moet compensatie bieden voor het verlies aan inkomsten uit het in de handel brengen van bedoelde produkten. Deze premie wordt slechts betaald wanneer de betrokkene een aantal eenheden volwassen rund op zijn bedrijf houdt dat gelijk is aan of groter is dan het aantal melkkoeien op het bedrijf op de datum van de premieaanvraag. Bij onderzoek naar de naleving van deze voorwaarde bleek dat op het bedrijf van verzoeker in het hoofdgeding niet het vereiste aantal eenheden volwassen rund aanwezig was.

Hoe wordt dit aantal berekend?

Artikel 1 van de uitvoeringsverordening van de Commissie definieert het begrip eenheid volwassen rund als "het rund, huisdier, dat ten minste 12 maanden oud is."

Voor de berekening van het aantal eenheden volwassen rund moet volgens artikel 2 van de verordening de volgende omrekeningscoëfficiënt worden gebruikt:

a) runderen beneden 4 maanden: 0 eenheid volwassen rund;

b) runderen van 4 maanden of meer doch minder dan 12 maanden: 0,4 eenheid volwassen rund.

Collic had bij de premieaanvraag 14 melkkoeien opgegeven en bij eerste en tweede controle 14 eenheden volwassen rund aangetoond. Bij een derde controle werden slechts 4,4 eenheden volwassen rund aangetroffen, hetgeen voor het bevoegde Franse orgaan aanleiding was van verzoeker in het hoofdgeding terugbetaling van de premie te vorderen.

Collic weigerde terugbetaling en voerde hiertoe aan dat bij de berekening van het aantal op zijn bedrijf aanwezige eenheden volwassen rund de door hem gemeste en geslachte kalveren van meer dan 4 maanden in aanmerking moesten worden genomen met toepassing van een omrekeningscoëfficiënt van 0,4. Blijkbaar bevonden zich op het bedrijf van

Collic naast de bij controle aangetroffen eenheden volwassen rund drie troepen van 50 slachtkalveren die in leeftijd varieerden van 15 dagen tot 4 1/2 maand.

Het Tribunal administratif te Rennes oordeelde dat voor de beslissing van het geschil uitlegging van het gemeenschapsrecht noodzakelijk was en vroeg het Hof of het in overeenstemming met de gemeenschapsregeling is de op het bedrijf aanwezige runderen af te trekken naar verhouding van de duur van hun aanwezigheid en of bij de bepaling van de omrekeningscoëfficiënt moet worden uitgegaan van de leeftijd van de runderen op het tijdstip van de controle dan wel op het tijdstip waarop zij in de handel worden gebracht, indien de ontvanger van de premie aantoonde dat zijn runderen bij het in de handel brengen ouder waren dan 4 maanden.

Het Hof overwoog dat uit de doelstellingen van de gemeenschapsregeling blijkt dat bij de toepassing van de verordening niet moet worden gelet op de toevallige aanwezigheid op het bedrijf van het voorgeschreven aantal eenheden volwassen rund, maar naar de aanwezigheid van het voorgeschreven aantal gedurende de gehele referentieperiode. Het gebruik van de woorden "ten genoegen van de bevoegde autoriteit" geeft deze autoriteit een zekere vrijheid ten aanzien van het bewijs dat moet worden geleverd door de ontvanger van de premie.

Het Hof verklaarde voor recht dat

1. Artikel 2 van verordening (EEG) no. 2195/69 voor de bevoegde autoriteit de verplichting meebrengt bij de berekening van het aantal eenheden volwassen rund de op het bedrijf gehouden eenheden te tellen naar verhouding van de duur van hun aanwezigheid;

2. Hiertoe dient de bevoegde autoriteit van de tijd waarop zij op het bedrijf aanwezig waren af te trekken het tijdvak waarin de runderen minder dan 4 maanden waren.

Zaak 44/76 — Milch-, Fett- und Eierkontor/Raad en Commissie - 2.3.1977

Schadevergoeding

Het optreden van aanzienlijke boteroverschotten dwong de gemeenschapsautoriteiten in 1968 maatregelen te nemen ter bevordering van de afzet. In verband daarmee kon iedereen onder bepaalde voorwaarden van het nationale interventiebureau boter kopen tegen een bijzondere korting, wanneer hij zich verplichtte deze te exporteren.

Verzoeker vroeg en verkreeg in september 1970 uitvoercertificaten voor Marokko, Algerije of Tunesië, met voorfixatie van de restituties voor bepaalde Duitse interventieboter.

Het bevoegde Duitse douanekantoor betaalde aanvankelijk het voorgefixeerde restitutiebedrag voor een gedeelte van de uitvoer, doch wees vervolgens voor het restant de verzoeken tot betaling van restituties af en vorderde bewijs van *het in de handel brengen* in Marokko. Toen dit bewijs niet werd geleverd, vorderde de douane terugbetaling van het reeds betaalde bedrag van verzoeker.

Deze feiten waren aanleiding tot verschillende procedures voor het Finanzgericht Hamburg, terwijl een daarvan aanleiding is geweest tot een verzoek om een prejudiciële beslissing (arrest van 2 juni 1976, zaak 125/75, Jurisprudentie 1976, blz. 771).

Verzoeker vordert in de onderhavige zaak ex artikel 215, tweede alinea, E.E.G.-Verdrag schadevergoeding van de Commissie, op grond dat zij in haar mededelingen aanleiding heeft gegeven tot de veronderstelling dat betaling van de voorgefixeerde restituties slechts onderworpen was aan de voorwaarde dat de waar daadwerkelijk in Marokko was aangekomen. Dit beroep is ook ingesteld tegen de Raad, omdat deze heeft nagelaten de uitvoerrestituties duidelijk te regelen.

Gevorderd wordt veroordeling van de Raad en de Commissie tot terugbetaling aan verzoeker van het bedrag der door de douane aan verzoeker geweigerde restituties, vrijstelling van de door de douane gevorderde terugbetaling van het bedrag dat tot dusver is betaald voor de eerste partij die reeds is uitgevoerd, met rente over deze beide bedragen vanaf februari 1971, en tenslotte vergoeding van de reeds gemaakte proceskosten.

Het Hof sloot zich in hoofdzaak aan bij de overwegingen van bedoelde prejudiciële zaak 125/75 en besliste dat differentiatie van de restitutie naar gelang van de bestemming der produkten haar rechtvaardiging vindt in "de afstand tussen de markten van de Gemeenschap en die van de landen van bestemming, alsmede ... de bijzondere invoervoorwaarden in bepaalde landen van bestemming". Uit de gemeenschapsregeling blijkt dat de hoogte van het restitutiebedrag afhangt van de condities geldende op de markt waar voor het betrokken produkt afzet gezocht wordt, en mitsdien van daadwerkelijke invoer van het produkt in het vastgestelde land van bestemming. De waar moet in het bestemmingsgebied zijn ingeklaard en in het vrije verkeer gebracht.

De Lid-Statens zijn gerechtigd als voorwaarde van betaling van de restitutie naast het bewijs dat het produkt het geografisch grondgebied van de Gemeenschap heeft verlaten, te eisen dat wordt bewezen dat het betrokken produkt in een derde land werd ingevoerd. Daar verzoeker dit bewijs niet heeft geleverd is het beroep verworpen en verzoeker op alle punten in het ongelijk gesteld, met veroordeling in de kosten van het geding.

Zaak 80/76 — North Kerry Milk/Minister for Agriculture and Fisheries (prej. zaak) 3.3.1977

Gemeenschappelijk landbouwbeleid — Waarde van de rekeneenheid

Het hoofdgeding geldt een geschil tussen North Kerry Milk, een Ierse fabrikant van melkprodukten, en de Minister for Agriculture and Fisheries, het Ierse orgaan belast met de invoering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid.

Het geschil betreft de vraag welke datum moet worden gekozen ter vaststelling van de wisselkoers tussen het Ierse

pond en de rekeneenheid met betrekking tot een bepaalde hoeveelheid caseïne geproduceerd vóór, doch nog niet in de handel gebracht op 7 oktober 1974, op welke datum de wisselkoers is gewijzigd.

Het Ierse *High Court* heeft het Hof van Justitie verzocht bij wijze van prejudiciële beslissing uitspraak te doen over de vraag of de aan de fabrikant verschuldigde steun moet worden berekend naar de wisselkoers die gold op de datum van *produktie* of naar de wisselkoers die gold op de datum van de *totstandkoming* van de transactie.

Het Hof overwoog dat artikel 4 van verordening no. 1134/68 houdende toepassing van verordening no. 623/68 betreffende de voorwaarden voor wijziging van de waarde van de voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid gebruikte rekeneenheid bepaalt dat "aan of door een Lid-Staat of een naar behoren gemachtigd orgaan verschuldigde sommen, uitgedrukt in de nationale munteenheid en overeenkomend met de in genoemde bepalingen in rekeneenheden vastgestelde bedragen, worden betaald met gebruikmaking van de verhouding tussen de rekeneenheid en de nationale munteenheid die gold op het tijdstip van totstandkoming van de transactie of het gedeelte van de transactie".

Artikel 6 bepaalt dat "als tijdstip van totstandkoming van de transactie de datum wordt beschouwd waarop het feit plaatsvindt waardoor het bedrag dat betrekking heeft op deze transactie verschuldigd wordt."

Wordt dit feit — naar verzoekster beweert — gevormd door de *afzet* van de waar op de markt of — zoals de Commissie betoogt — uitsluitend door de *produktie* van de waar.

Het Hof overwoog dat volgens de communautaire regeling de produktie op zichzelf de fabrikant geen recht op steun geeft. Deze kan bij het interventiebureau geen verzoek indienen vóórdat de caseïne waarvoor hij steun vraagt is afgezet. Vóór de afzet van de waar kan het de fabrikant niet bekend zijn welk bedrag in rekeneenheden hij zal ontvangen.

Het Hof verklaarde voor recht dat de bepalingen van artikel 6 van verordening no. 1134/68 in verband met die van verordening no. 756/70 moeten worden uitgelegd in die zin dat het steunbedrag dat wordt toegekend op vóór 7 oktober 1974 geproduceerde doch nadien afgezette tot caseïne en caseïnaten verwerkte ondermelk, moet worden berekend naar de wisselkoers tussen de Ierse pond en de rekeneenheid die gold op de datum van afzet van de waar.

WETGEVING

Veiligheid in de onderneming — Het nieuw juridisch statuut van de veiligheidschef

Sinds dertig jaar bestaat voor iedere werkgever de verplichting een "dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen" op te richten¹. Concreet kwam dit erop neer dat de werkgever mensen uit zijn personeel moest belasten met de opdrachten die door het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (A.R.A.B.) toevertrouwd werden aan het "diensthoofd voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen" (diensthoofd V.G.V.) en/of

aan dezen "adjuncten"². Door het K.B. van 20 juni 1975 werden verschillende belangrijke veranderingen aangebracht aan het statuut van deze mensen, die nu in de bedrijven een eigen gezicht zullen krijgen en er, met de toenemende risico's

832 van dit reglement, wordt geleid door een diensthoofd, eventueel bijgestaan door een of meerdere adjuncten, zodanig dat de aan die dienst toevertrouwde opdrachten te allen tijde geheel en doeltreffend vervuld kunnen worden" (deze tekst, die vóór 1975 het eerste lid van art. 833 vormde, is ongewijzigd gebleven). Het aantal adjuncten hangt bijgevolg van de feitelijke omstandigheden af. Dikwijls is het nodig adjuncten aan te stellen wanneer de onderneming verschillende afzonderlijke vestigingen heeft in het land, waar het diensthoofd V.G.V. niet regelmatig aanwezig kan zijn. Alle vereisten die de wet voor het diensthoofd V.G.V. stelt zijn ook van toepassing op zijn adjuncten.

¹ Art. 832 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (Besluiten van de Regent van 11 februari, 1946 en 27 september 1947; Wet van 10 juni 1952, herhaaldelijk gewijzigd). Gecoördineerde uitgave CED Samsom, Brussel, period. bijgehouden.

² Art. 833.1.1, A.R.A.B.: "De dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, bepaald in art.

die onze industriële maatschappij bedreigen, hoe langer hoe meer een uitzonderlijk belangrijke plaats zullen innemen³.

1. De verplichting tot het aanstellen van veiligheidsdeskundigen wordt geloofwaardiger gemaakt

Vóór het K.B. van 20 juni 1975 dienden *alle* werkgevers minstens één dienst V.G.V. op te richten. Alleen de familieondernemingen en de werkgevers die enkel dienstboden of huispersoneel tewerkstelden ontsnapten aan deze verplichting⁴.

De meeste kleine werkgevers, die slechts één of twee arbeiders of bedienden in dienst hadden, konden echter bezwaarlijk zulke verplichting au sérieux nemen. Men stelle zich de realiteit voor: de slager die zijn enige helper, of de notaris die zijn enige klerk op een mooie dag benoemt tot "Diensthoofd V.G.V.", hem opdragend chef te spelen voor zijn eigen veiligheid en gezondheid en hem belastend met de desbetreffende wettelijke taken (zoals b.v. ongeval-lensteekkaarten en jaarverslagen opstellen, enz.). Le ridicule tue; ook de rechtsregel gaat aan het onzinnige ten gronde.

Met het K.B. van 20 juni 1975 komt het A.R.A.B. eindelijk tot meer redelijkheid. Art. 833.2.2. bepaalt voortaan: "In de ondernemingen met minder dan 20 werknemers mag de werkgever de functie van hoofd van de dienst voor veiligheid waarnemen." Bijgevolg blijft de verplichting wel algemeen bestaan, maar voor de kleinere bedrijven is de werkgever voortaan zelf Diensthoofd V.G.V., zolang hij de taak niet aan zijn personeel doorgeeft.

Terwijl vroeger ook de Administratie niet goed wist vanaf welk ogenblik de wet ernstig opgenomen moest worden, is nu een duidelijke grens gesteld en mag worden verwacht dat er voortaan opgetreden zal worden tegen de honderden werkgevers die gedurende dertig jaar nooit de minste inspanning ter zake hebben gedaan. Sinds de Wet van 23 januari 1975 is de overheid trouwens beter gewapend om de nieuwe verplichting te doen in acht nemen, aangezien een administratieve geldboete van 100 fr., vermenigvuldigd met het aantal in de onderneming tewerkgestelde werknemers (maximum boete: 100.000 fr.), opgelegd wordt aan elke werkgever die niet ten minste één Dienst V.G.V. heeft opgericht⁵.

Uit de opgedane ervaring zou men ook een les mogen trekken: een geïdealiseerde rechtsregel ("een veiligheidschef in elk bedrijf") is daarom nog geen goede rechtsregel. Geïdealiseerd recht kan jarenlang straffeloos verkracht worden, waardoor bij iedereen het respect voor elke rechtsregel verdwijnt⁶.

³ K.B. 20 juni 1975 tot invoering van een afdeling X ("Voorkomingsbeleid") in titel II, hoofdstuk 1, van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming en tot wijziging van de artikelen 833, 834, 835, 836 en 837 van hetzelfde reglement, B.S., 15 juli 1975.

⁴ Art. 830, A.R.A.B. In deze uitzonderingen werd geen verandering aangebracht.

⁵ Art. 18 van de Wet van 23 januari 1975 tot wijziging van de Wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, van de Wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen, en van de Wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten, B.S., 31 januari 1975.

⁶ Het A.R.A.B. heeft in het verleden herhaaldelijk zeer algemene en ongenueanceerde maatregelen uitgevaardigd die in de praktijk onmogelijk te realiseren waren, althans niet op korte termijn. Onder meer om deze reden is de rechtskracht van het A.R.A.B. sterk uitgehold en weet men dikwijls niet wat ernstig bedoeld is en wat niet. De verplichting om overal een dienst V.G.V. op te richten is slechts één van de vele voorbeelden: had men van het begin af de redelijkheid beoefend die nu aanvaard wordt, dan stonden we reeds veel verder en was er wat meer respect voor dit veiligheidsrecht gegroeid.

2. De functie van de veiligheidsdeskundige wordt belangrijker

Voornamelijk vloeit dit effect voort uit de nieuwe bepalingen omtrent het "voorkomingsbeleid", door hetzelfde K.B. van 20 juni 1975 in het A.R.A.B. ingevoerd⁷. Principieel wordt aldaar gezegd dat de werkgevers verplicht zijn "de onontbeerlijke materiële veiligheidsmaatregelen te nemen voor de beveiliging van de werknemers tegen de aantoonbare, aan hun arbeid inherente risico's", behalve in geval van "technische noodzaak waarvan onmogelijk kan worden afgeweken" (art. 54quater, 2). In de daaropvolgende "specifieke maatregelen" die dit beginsel kracht bijzetten verschijnt het diensthoofd V.G.V. als de centrale figuur (art. 54quater, 3). Hij dient voortaan *op eigen initiatief* op te treden bij "iedere bestelling van installaties, machines en gemechaniseerde werktuigen" of van "individuele of collectieve beschermingsuitrustingen". In de nieuwe teksten is er geen sprake meer van een voorafgaand overleg met de werkgever omtrent deze materie. Voortgaande op eigen inzicht en deskundigheid mag de veiligheidschef speciale veiligheidseisen laten inschrijven in de bestekken en bestelbons en dient hij bij de receptie te waken voor de conformiteit van het geleverde materiaal met de gestelde veiligheidsnormen. Hij heeft het recht zich zelfstandig te laten adviseren door bevoegde personen, onder meer door de arbeidsgeneesheer (art. 54quater, 3.3, en art. 833.4). Hij mag deze bevoegde personen kiezen binnen de door de wet aangeduide kringen (art. 54quater, 3.3). Ten slotte dient hij ervoor te waken dat de veiligheidsdocumentatie en de veiligheidsinstructies waarover het bedrijf voortaan moet beschikken nagekeken en bijgehouden wordt (art. 54quater, 4 en 5.3, art. 835, 9°).

Dit allemaal zijn nieuwe taken die zijn vroegere opdracht (voornamelijk vervat in art. 835) in aanzienlijke mate veruimen.

3. De veiligheidsdeskundige wordt onafhankelijker opgesteld

Nog belangrijker dan de uitbreiding van zijn opdracht is de nieuwe tendens om het diensthoofd V.G.V. een minder afhankelijke plaats te geven. Tot 1975 was hij niet veel meer dan een verlengstuk van de werkgever, aan wie hij enkel advies mocht geven⁸. Hij werd gezien als een lid van het personeel aan wie de werkgever een deel van zijn verplichtingen in beperkte mate delegerde. Hij had in vele gevallen geen eigen gezicht.

Met het beginsel dat in art. 833.1.3 werd opgenomen, wordt een heel andere weg opgegaan. Nu wordt gezegd: "Het hoofd van de dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen vervult zijn opdracht in volledige onafhankelijkheid ten overstaan van de werkgever en de werknemers." Men vergelijke met art. 114 van het A.R.A.B., dat ongetwijfeld de inspiratiebron geweest is van deze koerswijziging. Daarin wordt aan de arbeidsgeneesheren — die eveneens door de werkgevers betaald worden (art. 113) — de principiële garantie gegeven dat zij "hun opdracht in

⁷ Art. 1 van het K.B. van 20 juni 1975 voegt een afdeling X toe aan titel II, hoofdstuk 1 van het A.R.A.B. met als titel "Voorkomingsbeleid" (art. 54quater, 1 tot 8).

⁸ In het oude art. 835 van het A.R.A.B., dat de opdracht van het diensthoofd V.G.V. beschreef, kwamen voornamelijk administratieve en raadgevende functies voor. Alleen in geval van "hoogdringendheid en indien het onmogelijk is de directie te raadplegen" mocht hij zelf veiligheidsmaatregelen nemen (oud art. 835, 4°). Deze teksten zijn in zekere mate in het nieuwe art. 835 bewaard gebleven, doch ze werden aangevuld met de taken voortvloeiende uit de bepalingen omtrent het "Voorkomingsbeleid" die aan het diensthoofd V.G.V. meer zelfstandigheid geven.

een volledig technische en morele onafhankelijkheid ten opzichte van de werkgever of van de werknemers" zullen vervullen. Uit het weglaten van de woorden "technische en morele" kan enkel voortvloeien dat het diensthoofd V.G.V. zo mogelijk nog een grotere onafhankelijkheid gewaarborgd wordt (b.v. financiële: vrijelijk kunnen beschikken over een eigen veiligheidsbudget).

Er is gelukkig niet enkel een beginselverklaring omtrent de onafhankelijkheid van het diensthoofd V.G.V. in de wettekst aanwezig. Uit andere maatregelen is te zien dat men hem werkelijk in een minder afhankelijke positie wil opstellen.

Belangrijk dienaangaande is vooral art. 833.2.1. dat de aanstelling en het ontslag van het diensthoofd V.G.V. regelt. Vroeger was dit enkel de zaak van de werkgever, die naar eigen goeddunken kon handelen. Nu heeft de werkgever zowel voor de aanstelling als voor de verwijdering het akkoord nodig van het paritair samengesteld Comité V.G.V. of, bij ontstentenis ervan, van de vakbondsafvaardiging. Bovendien moet hij bij blijvende onenigheid omtrent deze aanstelling of ontslag het advies inwinnen van de Arbeidsinspectie, een overheidsinstantie waarmee de meeste werkgevers liefst in vrede leven. Op te merken is dat het diensthoofd V.G.V. dientengevolge zelfs beter beschermd is dan de arbeidsgeneesheer. Voor de *aanstelling* van deze laatste moet het Comité V.G.V. eveneens zijn fiat geven, maar tegen willekeurige wegzending door de werkgever is de arbeidsgeneesheer niet door een tussenkomst van het Comité beschermd (art. 112)⁹.

Bij de uitvoering van zijn traditionele opdrachten blijft de veiligheidsverantwoordelijke zoals vroeger meestal een adviserende rol spelen. Maar opmerkenswaardig is toch het reeds geciteerde feit dat voor de uitvoering van de nieuwe voorkomingsopdrachten (art. 54^{quater}) er geen sprake meer is van een passieve, afhankelijke houding. Het diensthoofd V.G.V. wordt hier verplicht zelf de verantwoordelijkheid op zich te nemen: nergens is er sprake van dat hij eerst zijn werkgever moet consulteren. Hoogstens kan de werkgever hem verplichten "bevoegde personen" — waarvan de omschrijving door art. 54^{quater}, 3.3, 3e lid, wordt vastgelegd — te raadplegen. Hij kan bijgevolg in bestelbons en bestekken vrijelijk de veiligheidsvoorwaarden inschrijven die hij nodig acht, eventueel na consultatie van de door hem of zijn werkgever gekozen deskundigen. Hij kan ook in alle vrijheid een veto uitspreken over de geleverde installaties, machines of werktuigen (art. 54^{quater}, 3.3). Wat de werkgever met de gestelde veiligheidsclausules of met zulk veto doet, is zijn zaak. Er geen rekening mee houden zal in elk geval een zeer gevaarlijke bezigheid zijn, o.m. voor het bepalen van de burgerrechtelijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid in geval van ongevallen met deze zaken. Voorheen was het voor het diensthoofd V.G.V. niet mogelijk op dit terrein klare wijn te doen schenken. Nu kan hij dit wel.

Bij meningsverschillen met zijn werkgever "betreffende de werkelijkheid van zijn onafhankelijkheid" kunnen beide partijen het "advies" inwinnen van de Arbeidsinspectie (art. 833.1.4). Men vergelijkte opnieuw met de situatie van de arbeidsgeneesheren, waarvoor insgelijks in een tussenkomst van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid voorzien is in geval van onafhankelijkheidsgeschillen met de werkgever. Hier echter heeft de "Erkenningscommissie", opgericht in de schoot van dit ministerie, het laatste woord en niet de werkgever (art. 114), zodat op dit stuk het diensthoofd V.G.V. minder goed beschermd is. Het zou veel beter zijn deze soort

betwistingen uitsluitend door de arbeidsrechtbanken te laten beslechten. Het is voor de uitvoerende macht geen goede zaak zelf rechter te spelen of vooraf "adviezen" te geven, waarmee men alleen in de war kan geraken.

Ten slotte zij gezegd dat de onafhankelijkheid van het diensthoofd V.G.V. ook blijkt uit zijn speciale opstelling in de hiërarchie van het bedrijf. Het oude art. 833 bepaalde reeds dat hij rechtstreeks diende af te hangen van de "directie van de onderneming". Hier was echter nog dubbelzinnigheid mogelijk, waaraan het nieuwe art. 833.1.2 een einde heeft gemaakt door te stipuleren dat niemand anders dan "de persoon belast met het dagelijks beheer" de chef mag zijn van het diensthoofd V.G.V. Daarmee krijgt deze laatste duidelijk een staffunctie en kan hij niet ondergeschikt worden gemaakt aan een of ander kaderlid of dienst van het bedrijf (b.v. personeelsdienst). De arbeidsgeneesheer van de bedrijfsgeneeskundige dienst neemt eveneens een dergelijke plaats in (art. 108).

De bedoeling is duidelijk: het hoogste gezag in de dagelijkse leiding van de onderneming dient rechtstreeks aansprakelijk te zijn voor de veiligheid en de gezondheid in zijn bedrijf. Hij mag zich niet kunnen verbergen achter derden, wanneer zou blijken dat zijn diensthoofd V.G.V. of arbeidsgeneesheer ernstig in de uitvoering van hun taak werden gehinderd. In menig bedrijf zal op dit punt veel moeten veranderen. Het ondernemingshoofd zal persoonlijk tijd moeten vrijmaken om regelmatig met zijn veiligheids- en gezondheidsdeskundigen overleg te plegen. Velen zijn dit niet gewoon. Als ze bekwame mensen met deze opdracht hebben belast, zullen ze geleidelijk bemerken dat dit overleg een zeer interessante en economisch rendabele bezigheid is. Een strikte toepassing van art. 833.1.2 kan bijgevolg ook voor de opleiding van onze ondernemers heilzame gevolgen hebben.

4. Er moet tijd ingeruimd worden voor de uitvoering van de veiligheidsopdracht

Het nieuwe art. 833.5 bepaalt dat de minimumtijd die het diensthoofd V.G.V. aan zijn functie moet wijden vastgelegd wordt door een "akkoord" tussen werkgever en werknemers, hetzij in de schoot van het Comité V.G.V., hetzij bij ontstentenis ervan, ingevolge een overleg met de vakbondsafvaardiging. De werkgever kan ter zake geen eenzijdige beslissing nemen; hij mag enkel een "voorstel" doen waarover dient te worden beraadslaagd.

Dit is een belangrijke bepaling, daar tot nog toe vele diensthoofden V.G.V. hun veiligheidsopdracht moesten combineren met een andere job in het bedrijf. Dikwijls bleef de veiligheidsopdracht dode letter, omdat de gewone dagtaak voor velen reeds zwaar genoeg was¹⁰.

De wet dwingt nu alle partijen tot een oplossing van dit probleem, dat vroeger al te dikwijls in het midden werd gelaten. Ook op deze wijze wordt aan het diensthoofd V.G.V. en zijn adjuncten een eigen plaats gegeven in het bedrijf. Zij zullen geen spookbestaan meer kunnen leiden zoals voorheen.

¹⁰ Soms wordt de taak van diensthoofd V.G.V. ook toevertrouwd aan kaderpersoneel dat moet zorgen voor het op peil houden van de produktiviteit (produktiechef), wat tot een echte onverenigbaarheid kan leiden. Veiligheid kan hinderlijk zijn voor deze persoon. Bij de jacht naar het gestadig opvoeren van de produktiviteit, moet de veiligheidsverantwoordelijke soms kunnen afremmen, zodat beide soorten verantwoordelijkheden het best gescheiden worden. De wet zegt tot nog toe niets over onverenigbare functies, maar als er niets verbeterd aan bepaalde scheefgegroeide situaties zal vroeg of laat ook hier ingegrepen moeten worden.

⁹ Bij de Senaat is een "Voorstel van wet tot bescherming van de arbeidsgeneesheren" in bespreking dat aan deze toestand een einde wil maken (*Parl. Besch.*, Senaat, 1974-75, nr. 509/2, rapport van de commissie van de Tewerkstelling, de Arbeid en de Sociale Voorzorg, 10 februari 1977).

5. Het diensthoofd V.G.V. moet deskundigheid bezitten

De werkgever mag niet onverschillig wie aanstellen als diensthoofd V.G.V. De gekozen persoon moet een "voldoende kennis" hebben van de veiligheidswetgeving geldend voor zijn bedrijf en hij moet de "nodige technische kennis" bezitten om zijn taak uit te oefenen (art. 833.3.1). Dit is geen nieuwe verplichting. Zij krijgt echter een groter gewicht dan vroeger ingevolge de hierboven beschreven nieuwe bepalingen omtrent de onafhankelijkheid en de functie van de veiligheidsverantwoordelijke. Zolang het diensthoofd V.G.V. een zuiver adviserende rol had en niet zelfstandig mocht optreden, was het voldoende dat de werkgever zelf de beste veiligheidsdeskundige was. Nu echter riskeert de werkgever, die een onbekwaam diensthoofd V.G.V. aan het werk stelt, een hele reeks moeilijkheden die hij door een betere keuze uit de weg had kunnen gaan. Daar hij zelf de rechtstreekse chef is van het diensthoofd, zal hij persoonlijk de gevolgen van deze onbekwaamheid moeten dragen. Hij straft met een slechte keuze bijgevolg zichzelf. Bovendien verhoogt hij zijn aansprakelijkheid in geval van ernstige incidenten¹¹. De rechter zal terecht niet aanvaarden dat de nieuwe belangrijke voorkomingspolitiek in handen werd gegeven van mensen die deze taak niet aankunnen.

Uit de nieuwe bepalingen is overigens te zien dat de wetgever aandringt op een betere vorming van het veiligheidspersoneel. Allereerst wordt in art. 833.6.2. gezegd dat aan het diensthoofd V.G.V. en zijn adjuncten de mogelijkheid geboden moet worden om zich te vervolmaken. De werkgever moet hun de toelating geven "de nodige contacten op te nemen met elke dienst, elk organisme of elke gespecialiseerde wetenschappelijke instelling in staat om hen de gewenste middelen tot vervolmaking, het gewenste onderwijs en de gewenste medewerking te bezorgen". De werkgever moet hun deze gelegenheid geven "gedurende de normale werktijd". Opnieuw is deze verplichting geïnspireerd door een gelijkaardige maatregel ten gunste van de arbeidsgeneesheren (art. 119).

Duidelijk is hier aan te voelen hoe de wetgever in de mate van het mogelijke naast de arbeidsgeneesheer valabele veiligheidsdeskundigen wenst te zien plaats nemen, zodat beiden elkaar kunnen aanvullen als evenwaardige gesprekspartners. Art. 834 bepaalde vroeger reeds dat de arbeidsgeneesheer en het diensthoofd V.G.V. dienen samen te werken met het oog op de uitvoering van hun opdracht. Nu werd er nog aan toegevoegd dat ze samen overleg moeten plegen in de kwesties die tot hun gemeenschappelijke bevoegdheid behoren¹². Op deze wijze wordt gestreefd naar een betere integratie van arbeidsgeneeskunde en arbeidsveiligheid, wat ongetwijfeld een lofwaardig opzet is¹³. Zulke integratie is echter maar volledig te bereiken wanneer ook het diensthoofd V.G.V. een ernstige opleiding bezit, zodat hij voor de arbeidsgeneesheer een geldige gesprekspartner kan worden.

De wetgever laat zelfs horen dat hij mettertijd een stap verder zal gaan en bij koninklijk besluit de voorwaarden

zal vastleggen waaraan de scholing van het diensthoofd V.G.V. zal moeten voldoen (art. 833.3.2). Onmiddellijk zulke voorwaarden stellen was niet mogelijk, omdat er in ons land niet genoeg instellingen bestaan om gediplomeerde veiligheidsdeskundigen te vormen¹⁴. Het kan bijgevolg nog wel een tijdje duren voor deze normen vaste vorm zullen aannemen.

Toch mag men de inspanningen niet onderschatten die sommige gerenommeerde instellingen reeds aan het leveren zijn om de diensthoofden V.G.V. weg te halen uit de sfeer van de amateuristische vorming en zelfscholing waarin zij jarenlang noodgedwongen moesten leven. Zo heeft o.m. in het Vlaamse land de Katholieke Universiteit Leuven twee jaar geleden het initiatief genomen om burgerlijke en technische ingenieurs een volwaardige opleiding tot veiligheidsdeskundige op universitair niveau te geven, terwijl in het Postuniversitair Centrum Limburg en het Provinciaal Veiligheidsinstituut van Antwerpen ook mensen uit andere disciplines en op secundair niveau terecht kunnen¹⁵.

Nu kan art. 833.3.2 een onverwacht negatief effect hebben daar waar het de werkgevers zou laten geloven dat zij in de huidige omstandigheden niet verplicht zouden zijn hun diensthoofden V.G.V. in zulke centra te laten scholen. Niets is minder waar.

Het reeds geciteerde art. 833.3.1 bepaalt immers duidelijk dat alleen bevoegde mensen met de veiligheidstaken mogen worden belast. Zolang er geen georganiseerd onderwijs bestond kon de werkgever zich op overmacht beroepen en, bij gebrek aan beter, aan bepaalde medewerkers vragen zich door zelfstudie en ervaring tot een deskundig diensthoofd V.G.V. op te werken. Dit argument gaat evenwel niet langer op. Nu het onderwijs er is, is ook de wettelijke verplichting ontstaan dit te gebruiken. Het enige wat de overheid nog zal te doen hebben is de inhoud van de programma's beter op elkaar af te stemmen en de diploma's op uniforme wijze vast te leggen. Grote of bijzonder gevaarlijke bedrijven uit het Vlaamse land b.v. zullen in geval van ernstige incidenten, waarbij de deskundigheid van het diensthoofd V.G.V. ter discussie komt te staan, moeilijk t.o.v. de overheid of de

¹⁴ Voor een overzicht van de bestaande vervolmakings- en opleidingsmogelijkheden: cf. *Jaarboek voor arbeidsveiligheid en -hygiëne, 1975-1976*, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Brussel. Er is een ruim aanbod van vervolmakingsactiviteiten (seminaries en studiedagen), maar de gestructureerde basisopleiding is in ons land nog maar pas van de grond aan het komen. Onder meer op universitair terrein zou er in het Waalse landsgedeelte een inspanning gedaan moeten worden.

¹⁵ In de K.U.Leuven bestaat een wetenschappelijke graad van "Burgerlijk ingenieur in de arbeidsveiligheid", een eenjarige cyclus met een eindverhandeling, open voor burgerlijk ingenieurs en, met voorbereiding, voor technisch ingenieurs. Spreiding is mogelijk. Inlichtingen: prof. W. GEYSEN, Fac. der Toegepaste Wetenschappen, Kasteel Arenberg, 3030 Leuven (Heverlee).

In het Postuniversitair Centrum Limburg bestaat een "Master in de Wetenschappen van het Leef- en Werkmilieu", een programma van drie jaar tijdens de weekends; open voor gediplomeerden van de universiteit en van het hoger onderwijs van het lange of korte type (dit laatste onder speciale voorwaarden). Inlichtingen: Secretariaat P.C.L., Univ. Campus, 3610 Diepenbeek.

Het Provinciaal Veiligheidsinstituut, Jezusstraat 28-30, 2000 Antwerpen, richt twee soorten cursussen in. Een basiscyclus, die meer een initiatie is in de veiligheidsproblematiek en waartoe iedereen is toegelaten. Deze cyclus duurt gemiddeld 10 dagen of 40 lesuren. Er is geen examen. Er bestaat echter ook een "Provinciale cursus voor opheffing van Veiligheidsdeskundigen", bestemd voor al wie diensthoofd V.G.V. is in bedrijven zonder al te zware risico's. Deze cyclus omvat 30 dagen van 6 lesuren en 30 uren stage. Er is proefwerk en examen. Toegelaten wordt al wie secundair onderwijs heeft genoten (uitzonderingen mogelijk).

¹¹ J. VIAENE, "De juridische aansprakelijkheid van de veiligheidsverantwoordelijke", *Arbeidsblad*, 1970, 1247-1260.

¹² Zulke materies zijn er genoeg: vele maatregelen, zoals die betreffende de hygiëne en de individuele en collectieve beschermingsmiddelen bijvoorbeeld, behoren tot het gebied zowel van de arbeidsgeneesheer als van het diensthoofd V.G.V. Spijtig genoeg geeft het A.R.A.B. niet het goede voorbeeld door voor aan betere coördinatie van de opdrachten van beide diensten te zorgen. In hun beider voordeel en dat van de werknemers doen arbeidsgeneesheer en diensthoofd V.G.V. er goed aan zelf voor een goede samenwerking te zorgen.

¹³ A. DE BOCK, J. STEVENS en J. VIAENE, "De coördinatie tussen arbeidsgeneeskundige diensten en veiligheidsdiensten", *Verslagboek 2e Vlaamse Universitaire Studiedagen voor Arbeidsgeneeskunde*, Leuven, 1968, blz. 23-27.

rechtsmacht kunnen verantwoorden waarom zij geen gebruik gemaakt hebben van de opleidingsmogelijkheden die precies in het leven werden geroepen om aan de bestaande nood te voldoen.

Men begrijpe ons goed. Aan de enorme waarde van de zelfstudie en de opgedane ervaring willen we in gene mate iets afdoen. Bepaalde diensthoofden V.G.V. hebben langs deze weg een grote bekwaamheid opgebouwd, waar een opleiding op het eerste gezicht weinig aan kan toevoegen. Bij de aanstelling van een nieuw diensthoofd V.G.V. mag men echter niet langer de lange en gevaarlijke weg van de ervaring opgaan, zonder gebruik te maken van de scholingsmogelijkheden die bestaan. Bovendien ontsnapt niemand aan de moderne behoefte tot permanente bijscholing, zodat vooral voor hen die grote verantwoordelijkheden dragen op de duur ook de vraag moet rijzen naar bijkomend onderricht. Diensthoofden V.G.V. zullen trouwens slechts in het bedrijf de standing veroveren die hun toekomt — een standing die in grote of gevaarlijke bedrijven met die van de arbeidsgeneesheer vergeleken mag worden — als zij de beste opleiding weten te combineren met hun traditionele eerbied voor de opgedane ervaring. Beide vormen van wetenschap sluiten elkaar niet uit, maar vullen elkaar aan.

Besluit

Met het K.B. van 20 juni 1975 is duidelijk een nieuw profiel getekend van het diensthoofd V.G.V. in onze bedrijven. Veiligheid blijft nog wel de zaak van de werkgever, doch een onafhankelijk, deskundig gevormd personeelslid dient voor deze opdracht te worden vrijgesteld. Vanuit zijn onafhankelijke en deskundige zending in dienst van de preventie van menselijke en zakelijke schade, zal het bekwaame diensthoofd V.G.V. geleidelijk meer aanzien maar ook meer aansprakelijkheid in zijn persoon samentrekken. Velen weten dat dit laatste de prijs is voor hun emancipatie en zijn bereid deze last op te nemen. Zij moeten in de strijd voor hun emancipatie blijvend kunnen rekenen op de steun van de instellingen en verenigingen die zich voor hun opleiding en verdediging hebben ingezet¹⁶. Deze laatsten mogen geen vaandervlucht plegen bij het oplossen van de moeilijkheden die zich in de eerstvolgende jaren ongetwijfeld zullen aandienen. Het gaat immers om de efficiënte bescherming van de arbeidende mens tegen een technologische maatschappij die, wanneer ze niet deskundig beheerst wordt, steeds meer levens en geluk zal verslinden.

Investeren in preventie van schade is steeds een rendabele actie, ook zuiver financieel gezien. Investeren in mensen die voor preventie zorgen, is de beste preventieve actie die men kan uitdenken, want alleen de mens bezit de gave de schade te vóór-zien en te vóór-komen. Zelfs de automatische technische beveiligingssystemen beginnen bij degene die ze bedenkt, ze aanbrengt en op hun werking toeziet. De werkgevers zouden eigenlijk niet tot zulke investering moeten worden gepraamd. Als ze hun eigen economisch belang goed berekenen, zouden ze deze inspanning vrijwillig op zich nemen en er veel meer voor over hebben dan wat de wetgever hun voorschrijft. Gelukkig bestaan er trouwens zulke werkgevers, die op een dynamische wijze de vóór-zichtigheid beoefenen en hun risico's beheersen, wat niet weinig bijdraagt tot hun professioneel succes.

J. VIAENE

¹⁶ We moeten hier verwijzen naar de belangrijke rol die de Vereniging van Diensthoofden voor Veiligheid en Hygiëne van België ter zake gespeeld heeft. Haar actie ligt ten grondslag aan het nieuwe statuut van het diensthoofd V.G.V. Ook de Belgische vakbonden hebben niet gearzeld bedoelde emancipatie te steunen.

MEDEDELINGEN

Beklag over het niet-vervolgen van strafbare feiten in Nederland

Alleen het openbaar ministerie is in Nederland bevoegd tot het vervolgen van strafbare feiten. Er bestaat bijgevolg in Nederland géén Privatklage, zoals in Duitsland, noch een rechtstreekse dagvaarding voor het strafgerecht, noch een burgerlijke-partijstelling voor de onderzoeksrechter die de strafvordering in werking brengt.

Wanneer een strafbaar feit niet vervolgd wordt of de vervolging niet wordt voortgezet, blijft de belanghebbende slechts over beklag te doen bij het gerechtshof. Op verslag van de procureur-generaal kan het hof dan bevelen dat de vervolging wordt ingesteld of voortgezet. Krachtens artikel 12 van het Nederlands Wetboek van Strafvordering oefenen de gerechtshoven aldus een toezicht uit op het vervolgingsbeleid van het openbaar ministerie. Het gerechtshof oordeelt niet alleen over de aanwezigheid van voldoende aanwijzingen van schuld aan een strafbaar feit, maar bovendien ook over de opportuniteit der vervolging.

De regeling van art. 12 van het Wetboek van Strafvordering was nogal summier en reeds eerder hadden de procureurs-generaal bij de gerechtshoven gewezen op de lacunes in deze wetgeving (cf. C. FASSEUR, *T.v.Strafr.*, 1968, 19). De Commissie Partiele Herziening Strafvordering heeft nu een regeling uitgewerkt waarbij de mogelijkheid wordt geschapen de klager te horen en eventueel ook de persoon, tegen wie vervolging wordt gevraagd, op te roepen en te horen.

De Belgische jurist zal zich ongetwijfeld afvragen of de burgerlijke-partijstelling in handen van de onderzoeksrechter, zoals deze in Frankrijk en in België geregeld is, niet méér rechtszekerheid en tegelijkertijd heel wat meer waarborgen aan de Nederlandse "belanghebbenden" had kunnen bieden dan het thans uitgedokterde beklag bij het gerechtshof. Ik kan mij niet van de indruk ontdoen dat een rechtsvergelijkende studie heel wat méér had opgeleverd dan het zorgzaam schaven aan een sedert lang voorbijgestreefde regeling. Al met al blijft artikel 12 Sv. een aftands juridisch gedrocht, ook al tracht de Commissie-Duk het wat op te pepen.

A. Vandeplas

Naar een internationaal certificaat voor de beheerder van een internationale nalatenschap?

1. Naar Belgisch recht worden de rechten en plichten van de erfboedel, behoudens weigering van het erfdeel of legaat, reeds bij het overlijden overgedragen op de erfgenamen, en eventueel op de legatarissen. Niettemin heeft de beheerder van de nalatenschap — meestal de vereffende notaris — ondanks de saisine van erfgenamen en legatarissen, een belangrijke taak. De daadwerkelijke verdeling van de erfboedel vergt immers voorafgaande handelingen, zoals het openen van een bankkluis, het te gelde maken van goederen, het innen van schuldvorderingen en het betalen van schulden. De verdeling kan ook dermate lang op zich laten wachten dat maatregelen vereist zijn om de goederen in stand te houden en te laten renderen. De beheerder beschikt niet over een certificaat in de strikte zin om zijn bevoegdheden m.b.t. de erfboedel te bewijzen. De erfgenamen en legatarissen met saisine, aangeduid in een notariële verklaring van erfrecht, geven hem echter volmacht. Deze verklaring van erfrecht en volmacht vervullen dan dezelfde rol als een certificaat. Op grond van deze documenten zal de beheerder in België gelden kunnen opvragen, enz.

In Duitsland heerst ook het saisineprincipe (BGB § 1922, e.v.). Een notariële verklaring van erfrecht volstaat echter niet om de erfgenamen aan te duiden. Hiervoor is een gerechtelijke "Erbschein" vereist (BGB § 2353 e.v.). De beheerder kan bijgevolg slechts optreden voor erfgenamen die door de rechtbank van de plaats van overlijden in de "Erbschein" aangeduid werden en waarvan hij volmacht kreeg. De testamentair executeur kan slechts als beheerder optreden nadat hij voor dezelfde rechtbank zijn ambt aanvaard heeft (BGB

§ 2202). In Duitsland moet de beheerder zijn bevoegdheid derhalve aantonen met een rechterlijke "Erbschein" en volmachten van de erfgenamen ofwel, indien hij tevens testamentair executeur is, met het rechterlijk vonnis dat van zijn aanvaarding van de executeurtaak akte neemt.

In Engeland bestaat geen *saisine* (Administration of Estates Act 1925 en 1971). De erfboedel gaat over in de handen van de "executor", in het testament aangewezen, of van de "administrator" bij erfopvolging "ab intestato". Het zijn deze "executors" of "administrators" die eerst de schulden van de erfboedel betalen en dan het saldo onder de erfgenamen en legatarissen verdelen. Slechts bij deze verdeling worden de erfgenamen en legatarissen eigenaars van hun erfdeel. De "executor" en "administrator" zijn slechts bevoegd indien zij in het bezit zijn van respectievelijk een "grant of probate" of "letters of administration", afgeleverd door de rechtbank of door diensten van de rechtbank (P. JAMES, *Introduction to English law*, Londen, 1976, pp. 432-435; K. SMITH & D. KEENAN, *English law*, Londen, 1975, pp. 428-431). Ook in de deelstaten van de V.S.A. geldt een analoog systeem van "executors" en "administrators" (*American Jurisprudence*, Tw. *Executors and Administrators*).

2. De beheerder van een internationale nalatenschap, nl. met goederen in verscheidene landen, heeft het soms moeilijk om banken, debiteuren enz. in het buitenland van zijn beheersbevoegdheden te overtuigen wanneer hij hun niet de bewijzen kan voorleggen die aldaar vereist zijn. Zo zal bijv. de Belgische beheerder, die enkel steunt op een notariële verklaring van erfrecht en op zijn volmachten, in Engeland geen eigendom kunnen verkrijgen zonder ratificatie van zijn beheersbevoegdheid door een Engelse rechtbank (zie *New York Breweries Co v. A.G.*, (1899) A.C. 62). Het zou bijgevolg nuttig zijn wanneer de beheerder zou beschikken over een certificaat, waaruit zijn bevoegdheid blijkt, en dat over de landsgrenzen heen erkend wordt.

3. De Haagse Conferentie voor het internationaal privaatrecht stelde met dit doel een verdrag op inzake het internationaal beheer van nalatenschappen (1973). Dit verdrag wil immers — althans m.b.t. het beheer van roerende goederen — een dergelijk certificaat invoeren. Het certificaat, afgeleverd door de bevoegde rechterlijke of administratieve instantie van de verblijfstaat van de erflater, zou aanduiden wie als beheerder zal optreden en welke bevoegdheden hij heeft. Het certificaat moet — eventueel na een rechtsprocedure of een publiciteitsmaatregel — in de andere verdragstaten erkend worden, voor zover het verdrag niet om welomschreven redenen de nietigverklaring, de schorsing, of wijziging van het certificaat toelaat. Elke derde te goeder trouw zou geldig gelden of goederen kunnen overmaken aan of verkrijgen van de houder van het certificaat, ook al werd het certificaat intussen nietig verklaard, geschorst of gewijzigd buiten weten van deze derde.

Het verdrag zal in werking treden na de derde ratificatie. Tot heden ratificeerden enkel Portugal en Tsjecho-Slowakije. Past het dat België, dat het verdrag trouwens nog niet ondertekende, door de nodige ondertekening en ratificatie het verdrag in werking laat treden?

4. Een studiedag, ingericht door het Centrum voor Internationaal en Buitenlands Recht van de K.U.Leuven, onder voorzitterschap van prof. G. van Hecke, behandelde de Belgische houding tegenover het Haagse Verdrag inzake het internationaal beheer van nalatenschappen.

G. Droz, de adjunct-secretaris-generaal van de Haagse Conferentie, verklaarde dat het verdrag niet alle problemen m.b.t. een internationale nalatenschap wil regelen. Het verdrag handelt bijv. niet over de devolutie, noch over de verdeling van de huwelijksgemeenschap, die de vereffening van de erfboedel meestal voorafgaat. Het is enkel de bedoeling van het verdrag om de huidige disparate beheersdocumenten, zoals in 1 geschetst, te vervangen door één beheerscertificaat, dat duidelijk de bevoegdheden van de beheerder omschrijft en dat gemakkelijk in de andere landen erkend kan worden. Zelfs met deze beperkte strekking zou een certificaat, zoals door het verdrag ingevoerd, de beheerder van een internationale nalatenschap reeds van groot nut zijn.

Notaris F. Bouckaert bekeek het verdrag met de ogen van de Belgische notaris, die vaak worstelt met problemen

van beheer over het buitenlands gedeelte van een nalatenschap. Hij bevestigde dat de Belgische notariële praktijk niet alleen het vereenvoudigde vormvereiste van het certificaat zou appreciëren maar ook zou waarderen dat de houder van het certificaat gemakkelijk en vlug zou kunnen optreden zonder dat zijn bevoegdheden aan banden worden gelegd door het hinderend erfrechtelijk internationaal privaatrecht van het land waar hij als beheerder wil optreden. De rechtspractici hopen, aldus Bouckaert, dat België de ratificatie van het verdrag niet langer zal uitstellen.

Professor J. Heenen bekeek het verdrag niet met de ogen van de beheerder, die een internationaal certificaat wenst om vlot in het buitenland te kunnen optreden, maar stelde zich op het standpunt van de derde, die door de houder van een certificaat uitgenodigd wordt om gelden en goederen, bestemd voor de erfboedel, aan de houder van het certificaat te overhandigen. Heenens houding tegenover het verdrag was minder enthousiast omdat het certificaat z.i. weinig oploste. De derde, die door de houder van een certificaat aangesproken wordt, staat bijv. enkel tegenover de beheerder van de erfboedel, hoewel een gedeelte van de goederen en gelden waarschijnlijk krachtens het huwelijksgoederenrecht aan de overlevende echtgenoot toebehoort. Mag de derde bijv. gelden en goederen afgeven aan een houder van het certificaat, wanneer deze volgens de wet van de derde onbekwaam is? De derde te goeder trouw is door betaling aan de houder bevrijd; maar wat is te goeder trouw? Het certificaat geldt enkel tussen de verdragspartijen. Zolang het niet universeel erkend is, bestaat het risico dat een derde, die aan de houder van het certificaat uitbetaalde, zoals het bij het geldende verdrag bepaalt, voor de rechtbank van een niet-verdragspartij ter verantwoording geroepen wordt, omdat zijn internationaal privaatrecht, andere erfgenamen aanduidde dan degenen namens wie de beheerder optrad.

De heer R. Van Dijk, die namens België aan het ontwerpen van de verdragstekst had deelgenomen, maakte ten slotte de balans op. Positief is ongetwijfeld het feit dat een certificaat, opgesteld door de aangeduide overheid (notaris of rechtbank) uit het land, waar de erflater verbleef, een internationale gelding bezit en de houder ook in het buitenland de mogelijkheid geeft de in het certificaat omschreven beheers- en beschikkingsdaden te stellen. In het algemeen vreest de heer Van Dijk echter dat de verdragstekst te ingewikkeld en incoherent geworden is door de talrijke compromissen die de ontwerpers moesten afsluiten. Hij betreurt het bovendien dat het beheer van onroerende goederen buiten die feitelijke toepassingsfeer van het verdrag valt en dat het, hoewel meestal de huwelijksgemeenschap eerst vereffend moet worden om de erfboedel samen te stellen, enkel handelt over het beheer van de erfboedel en de vereffening van de huwelijksgemeenschap ignoreert. In het licht van deze eerder negatieve balans verwacht de heer Van Dijk niet dat het Haags Verdrag eerlang door België geratificeerd zal worden. Waarschijnlijk is het meer aangewezen dat België met zijn buurlanden een nieuw verdrag sluit dat in een eenvoudigere en meer coherente regeling voor het internationaal certificaat voorziet. Inmiddels moet de Belgische notariële praktijk vermijden dat de akte van bekendheid, waardoor de erfgenamen aangeduid worden, en de volmachten van deze erfgenamen aan de beheerder van de nalatenschap, qua inhoud zoveel verschilt van bijv. het Duitse "Erbschein" of de Engelse "letters of administration" dat deze documenten in het buitenland niet aanvaard worden. De akte van bekendheid zou o.m. het al dan niet aanwezig zijn van een huwelijksovereenkomst of testament moeten vermelden.

H. Van Houtte
Afdeling Internationale en
Buitenlands Recht
K.U.Leuven

BERICHTEN

Over de tussenkomst in strafzaken — Errata

In de noot onder het arrest van Hof Antwerpen, 23 april 1976, dat in nr. 31 van de lopende jaargang is opgenomen,

dient in kol. 1971 de eerste zin van de laatste alinea als volgt te worden gelezen:

"De artikelen 63, 67, 152, 153 en 182 Sv. verzetten zich principieel tegen een toepassing van de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek op de tussenkomst."

In kol. 1972 dient de eerste zin van de tweede alinea als volgt te worden gelezen:

"Wanneer echter de tussenkomst in strafzaken door een afwijkende wetsbepaling is toegelaten worden de regels van het Gerechtelijk Wetboek op de tussenkomst toegepast."

Stichting te Messina (Sicilië) van een Internationaal Studie- en Opzoekingscentrum voor sociologische, strafrechtelijke en penitentiaire problemen

Op 2 april 1977 werd in de schoot van de Universiteit van Messina een Internationaal Studie- en Opzoekingscentrum voor sociologische, strafrechtelijke en penitentiaire problemen opgericht. De activiteit van dit Centrum zal benevens de multidisciplinaire opzoekingen en studies eveneens omvatten het meewerken tot een betere vorming van de nationale en internationale deskundigen met het oog op het verwerven van een moderne en op hoog peil staande beroepskennis; de bedoeling is ook, voor zover nodig, kwalificatiecursussen te organiseren, weliswaar van korte duur, maar toch bestemd om de vereiste recyclage te verzekeren. Het Centrum mag ook als raadgever optreden voor regerings- en niet-regeringsinstellingen en organismen.

Van de stichters kunnen worden vermeld: prof. Gaetano Livrea, rector van de Universiteit van Messina, prof. Edouard Janssens, directeur-generaal van de Algemene Rijkspolitie van België en kabinetschef van de minister van Binnenlandse Zaken, dr. Franco Monaco, quaestor van Messina, prof. Scotto, afdelingsvoorzitter van de Italiaanse Raad van State, prof. Jiri Toman, directeur van de opzoekingen bij de Universiteit van het Internationale Rode Kruis, dr. Cucchiara, magistraat bij het Italiaanse Hof van Cassatie, dr. Giacomo Barletta, advocaat bij het Italiaanse Hof van Cassatie.

Het Centrum wordt door een wetenschappelijk comité bijgestaan, dat uit personaliteiten en juristen van verschillende nationaliteiten is samengesteld en door prof. Falzea, deken van de rechtsfaculteit van Messina, voorgezeten wordt.

Waarschijnlijk zal een studie van het geweld op sociologisch en preventief vlak als eerste thema door het comité gekozen worden.

Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking

De heer André TUNC, professor aan de "Université de Paris I", zal een voordracht houden, in de Franse taal, met als onderwerp: "L'état actuel des lois et projets sur le règlement des accidents de la circulation" op vrijdag 13 mei 1977, te 17.30 uur in het Auditorium van het Paleis der Academiën, Hertogsstraat 1, 1000 Brussel.

Plaatsbespreking gewenst (tel. 02/538.60.30, toestel 278).

TIJDSCHRIFTEN

Ondernemingsrecht

jg. 19, dec. 1976, nr. 12.

Joh. Van Gool, De produktie-coöperatie en het "principe distributif"—Mr. Drs. H. Beckman, Meningsuitingen van de Commissies Jaarverslaggeving (II)—Mr. B. Geersing, De toepassing van enkele belangrijke artikelen van de wet op de ondernemingsraden.

Revue Critique de Jurisprudence Belge

jg. 30, 1976, 3e trimester

Agent de change avec note critique "Autorité disciplinaires — Devoir de surveillance — Responsabilité", par Alain d'Ieteren—Outrage public aux mœurs avec note critique

"L'élément psychologique du délit d'outrage public aux mœurs", par Jacques Verhaegen—Accident du travail avec note critique "Les bénéficiaires d'immunité dans le droit des accidents du travail, analyse des catégories juridiques et de leurs implications", par Micheline Jamouille—Examen de jurisprudence (1970 à 1975)—Droit international privé (Conflit de lois), par Georges van Hecke et François Rigaux.

Recueil Général

Tome 125, dec. 1976, nrs. 22101 à 22107.

Droit civil—Droit notarial—Droit fiscal.

Revue du Notariat Belge

jg. 102, nov. 1976, 2645e livraison.

Marie-Laure Stengers, Du caractère bilatéral de la remise de dette—Législation—Revue de la jurisprudence belge—Notariat.

Mouvement Communal

jg. 58, nov. 1976, nr. 513.

G. Latour, Fusions de communes—J.-M. Berger, Les régions transfrontalières ou les sacrilèges des municipaux—J.-M. Leboutte, Marchés communaux de travaux. Auteurs de projets—Contrats d'honoraires.

Cahiers de Droit Européen

1976, nr. 4.

P. Gori, L'avocat général à la Cour de justice des Communautés européennes—Jurisprudence—Chronique législative.

Recueil Dalloz

40e cahier, 24 nov. 1976.

Dominique Denis, La cession de bail immobilier—Jurisprudence.

41e cahier, 1 déc. 1976.

René Savatier, Le prix des baux ruraux et la date de mise en application de la loi du 15 juillet 1975—Yvette Lobin, Le domaine de la représentation et de la postulation obligatoire devant la cour d'appel—Jurisprudence.

42e cahier, 8 déc. 1976.

Bernard Teysie, Réflexions sur les conséquences de la nullité d'une clause d'un contrat—Jurisprudence.

Revue Française de Science Politique

Volume 26, oct. 1976, nr. 5.

Pierre Favre, La mort de l'électeur—Marie-France Toinet, La concurrence électorale imparfaite aux Etats-Unis—Janine Mossuz-Lavau et Mariette Sineau, Les femmes et la politique—Paul-Laurent Assoun, Durkheim et le socialisme de la chaire.

Rechtstheorie

7. Band, 1976, Heft 1.

Adalbert Podlech, Architektonik einer möglichen Rechtstheorie—Jan Schroder, Savignys Spezialistendogma und die "soziologische" Jurisprudenz—Valentin Petev, Zum Begriff des Rechts in bürgerlicher und marxistischer Sicht—Berichte und Kritik.

Tijdschrift voor Notarissen

jg. 40, dec. 1976, nr. 12.

V. Van de Poel, Een en ander omtrent pachtrechten en inbreng—C. De Busschere, Nog aantekeningen bij het Taaldekreet van 19 juli 1973—Rechtspraak—Wetgeving

Jura Falconis

Vol. XIII, herfst 1976-77, nr. 1.

P. Van Herpe, Criteria bij vaststelling en wijziging van de uitkering na de echtscheiding (Wet van 9 juli 1975)—G. Vandenberghe, Winstdeling ten bate van werknemers in een naamloze vennootschap—P. Vandierendonck, Het juridisch statuut van de buurtwegen—A. Demoor, Transplantatie van organen of: zal het recht dwingen tot naastenliefde—C. De Busschere, De Wet van 1 juli 1974 betreffende de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding—K. Lenaerts, Naar een heroriëntering van het benoemingsbeleid in het Belgische Openbaar Ambt?—Rechtsvraag 7: H. Sonck, De regresvordering van de verzekeraar, tegen de verzekerde, die niet de verzekeringsnemer is.